

Lisa Westerveld: "Het begint met zeggenschap voor de docent"

De druk op het onderwijs

Kunnen we de doelen van
onderwijs SMART formuleren?

Evolutie èn
schepping?

De rol van bijlesinstituten:
het schaduwonderwijs

PerspeX

Jaargang 21 | NR 1 | Januari 2022

Voorwoord

Beste lezers,

Vandaag ontving ik een mail van de school waar ik lesgeef: leerlingen kunnen zich weer inschrijven voor gratis bijspijkerlessen. Het is fantastisch dat onze school dit kan bieden dankzij de gelden van het Nationaal Programma Onderwijs (NPO). Afgelopen februari maakte minister Slob bekend dat er € 8,5 miljard vrij kwam om de in corona opgelopen achterstanden in te halen.

Toch is er meer nodig om ons onderwijs op peil te houden. Corona heeft veel problematiek blootgelegd of verergerd. De vaardigheden bij rekenen, spellen en lezen hobbelen al langer steeds verder achteruit. Een kwart van onze jongeren loopt zelfs het risico om laaggeletterd te worden. In 2015 was dat nog maar 18%.

Hoewel we allemaal baat hebben bij het tegengaan van laaggeletterdheid en andere vormen van onderwijsachterstanden, zijn het vooral jongeren uit lagere sociale milieus waar deze problematiek speelt. Investeren in onderwijs is keihard nodig om ongelijkheid in Nederland tegen te gaan.

Voor de incidentele NPO-gelden was breed draagvlak in de politiek. Met het risico te klinken als een CDA'er, zeg ik: doorpakken. De politiek moet nu ook meer structurele investeringen aandurven. Eigenlijk is van durven geen sprake; elke euro die je in onderwijs investeert, levert €1,30 op. Daar kan geen bitcoin tegenop!

Misschien ben ik met deze bierviltjesberekening wat kort door de bocht, maar we kunnen er niet onderuit: het is tijd om van de incidentele NPO-gelden iets structureels te maken. Politiek, zet 'm Slob!

Justin den Harder

Inhoud

4-6: **Interview:** Lisa Westerveld over de druk op het onderwijs

7-8: **Opinie:** hoe richten we het bestuur van ons land in?

9-10: **Interview:** de rector over onderwijs in (post-)coronatijd

11-12: **Opinie:** maak de bijlessector overbodig

13: **Analyse:** het bijzonder onderwijs bestreden

14-16: **Opinie:** onderwijsdoelen SMART formuleren

17-18: **Opinie:** censuur in het onderwijs

19: **Column:** waar is de commotie over het leenstelsel?

Woord van de redactie

Perspectief is een behoorlijk hoogopgeleide bubbel. Of liever: theoretisch geschoold, zoals 'ons' oud-Tweede Kamerlid Eppo Bruins zou zeggen. Ik vraag me soms af of ons zicht te beperkt is op de samenleving. Vormen alle leden van Perspectief met al hun achtergronden, woonplaatsen en soorten opleiding en werk een totaalplaatje van de samenleving? Misschien wel. Maar hoe dan ook is de ene stem sterker vertegenwoordigd dan de andere.

Deze PerspeX gaat over druk op het onderwijs. Er zijn veel punten waar het systeem rafelt. De wortel van het probleem? Waardering. Waardering voor de leraar en de professionaliteit van die leraar. Want die leraar wordt op de vingers gekoken en extra belast door organisatorisch onder en boven en politiek links en rechts. Waardering voor de diverse vaardigheden van mensen. Want we waarderen praktijk- en beroepsonderwijs lager dan hbo en universiteit. In de vaksector is een schreeuwend tekort aan mensen, terwijl hbo's en universiteiten door de groeiende toestroom van studenten overbelast zijn.

Ik vraag me af waarom we zo denken in 'op niveau' studeren - waarom een wvo'er met een passie voor bakken niet de bakkersopleiding zal doen want je 'hoort' naar hbo of universiteit te gaan. En waarom spreken we van hogere en lagere niveaus? Geloof me, technisch zit ik op een beroerd niveau - maar omdat ik wél goed ben in neuzelen, denken en schrijven over politieke geschiedenis en bestuursrecht ben ik 'hoger' opgeleid dan die technische vakman. Waarom?

Dát is waarom het pleidooi van Eppo Bruins voor theoretisch en praktisch geschoolden zo belangrijk is. Het thema houdt me bezig - en hopelijk jou na het lezen van deze PerspeX ook.

Antrude Oudman
Hoofdredacteur

Media

Op **17 september** verscheen een interview met bestuurslid Politiek, Tim Kuijsten, in het Nederlands Dagblad: er moet een klimaatmissie komen, een soort OMT voor klimaat. "Het doel is om in tien jaar tijd terug te gaan naar 0 procent CO2-uitstoot."

Op **4 oktober** werd de Utrechtse ChristenUnie-kandidatenlijst voor gemeenteraadsverkiezingen vastgesteld. Onze voorzitter, Bina Chirino, staat op plek 2!

'Vier prominenten van VVD, D66, CDA en ChristenUnie' schreef NRC op **12 november**. De prominent van de ChristenUnie? Bina. Met partijcoryfeeën Kees Verhoeven (D66), Sybilla Dekker (VVD) en Theo Rietkerk (CDA) probeerde Bina in één ochtend eruit te komen met de formatie. "2040, dat is voor jongeren helemaal niet ver weg. Denk twee generaties vooruit en je schrikt je dood hoe de toekomst er dan uit ziet."

Op **15 november** zat onze secretaris, Justin den Harder, met bestuursleden van andere politieke jongerenorganisaties aan tafel bij talkshow M om onder andere over 2G te praten. 'Het is niet een uitbreiding voor een paar weken. We gaan beleid inzetten voor een paar jaar.'

LISA WESTERVELD:

“Onderwijs is voor de kwetsbaarste kinderen het meest ingewikkeld georganiseerd”

Wie een voorvechter van onderwijs zoekt in de Tweede Kamer, kan niet om Lisa Westerveld heen. In de Kamerfractie van GroenLinks heeft Lisa in de portefeuille: onderwijs en wetenschapsbeleid, langdurige zorg, GGZ en maatschappelijke opvang, coronabeleid, emancipatie, discriminatie jeugdzorg en media- en sportbeleid. Pittige thema's met onderlinge raakvlakken, blijkt in dit interview. Onderwijs staat niet op zichzelf. “Ik snap goed dat ouders willen dat hun kind gaat studeren, want dat betekent dat je gemiddeld twee keer zoveel gaat verdienen als wanneer je niet hebt gestudeerd, zes jaar langer leeft en vijftien jaar langer in goede gezondheid leeft.”

Redacteur: Antrude Oudman

Het lerarentekort is een probleem dat vaak voorbij komt. Lisa wijst erop dat dit al jaren voorspeld werd - en onder andere door haarzelf continu werd aangekaart toen ze lobbyist was bij de Algemene Onderwijsbond. “Vorige kabinetten wisten dat er tekorten kwamen, maar er gebeurde niets. Dat is politieke onwil.” Het huidige kabinet komt wel degelijk met geld en probeert de werkdruk tegen te gaan door onder meer de ‘werkdrukmiddelen’ en de zij-instroomregeling. “Maar je bent te laat. En zo gaan wij continu met onderwijs om. Pas als het water door de dijk sijpelt komen er maatregelen, terwijl aan die steeds slechter wordende dijk niets wordt gedaan.”

Wensenlijstje

Wat is de wortel van het probleem? “Het heeft te maken met zeggenschap, met zelf in je klas en school als professional de dienst uitmaken. Waarom worden mensen docent? Omdat ze kinderen vaardigheden willen bijbrengen.” Maar inmiddels wordt elke docent links en rechts op de vingers gekeken. Eerlijk: “Daar zijn wij als Tweede Kamer ook schuldig aan. We zijn steeds meer bezig met het lesprogramma. Politici zien vaak problemen, bijvoorbeeld dat kinderen ongezond eten en denken na over wie dat moet oplossen. Scholen! Want wij gaan – terecht – niet over wat thuis achter de voordeur gebeurt, maar bekostigen wel het onderwijs. En dan komt elke politicus met een wensenlijstje en zadelt het onderwijs met extra werk op en minder zeggenschap en autonomie.”

Daarom is de onderwijscommissie in de Tweede Kamer bezig met de overkoepelende discussie over het onderwijscurriculum. Het totaalplaatje, zodat het onderwijs niet telkens taken erbij krijgt. “Eén op de vier leerkrachten verlaat binnen vijf jaar het onderwijs. We hebben 83.000 mensen in Nederland die een onderwijsbevoegdheid hebben, maar niet voor de klas staan. Dat heeft ermee te maken dat je meer kunt verdienen met ander werk, maar mensen geven ook aan dat ze hun werk in het onderwijs niet meer konden doen.”

Ongelijkheid tussen jongeren?

De meeste Perspectief'ers studeren of hebben gestudeerd en afschaffing van het leenstelsel is dan ook een groot thema. “Ik begrijp de aandacht. Maar als je kijkt naar heel Nederland zijn de jongeren die geconfronteerd worden met het leenstelsel wel de bevoorrechte jongeren. Ze leven gemiddeld zes jaar langer dan jongeren die niet studeren en vijftien jaar langer in gezondheid. En als ze een paar jaar hebben gewerkt maken ze nog énige kans op de woningmarkt. Het is scheef dat

“Als je kijkt naar heel Nederland zijn de jongeren die geconfronteerd worden met het leenstelsel wel de bevoorrechte jongeren.”

bijna alle campagnes, acties en mails die ik van jongeren krijg over het leenstelsel gaan. Het leenstelsel vergroot niet de ongelijkheid tussen jongeren maar tussen studenten. Het is het probleem van de helft en van het bevoorrechte deel van de jongeren.”

GroenLinks kwam daarom met het idee voor een startkapitaal. Lisa benadrukt dat in een eerlijker stelsel van studiefinanciering de ongelijkheid in Nederland niet groter mag worden. “Dus als je iets doet voor jongeren die studeren, moet je ook iets doen voor jongeren die niet studeren. Sommige jongeren zijn gewoon beter met hun handen, of hebben om een andere reden vroegtijdig het onderwijs verlaten. Het gemiddelde bedrag van de basisbeurs moet er ook zijn voor hen. Misschien voor de koop van een eerste huis of voor een eigen bedrijfje.”

Belevingswereld

Dat we jongeren op het praktijkonderwijs of jongeren die niet studeren, niet zien betekent niet per se dat we ze niet willen zien. En dat geldt ook voor andere jongeren. “Jongeren in een gesloten instelling of jongeren met problemen thuis moet je actief opzoeken. Voordat ik woordvoerder jeugdzorg werd wist ik ook niet van de grote ellende. Uithuisplaatsing is nu actueel vanwege het toeslagenschandaal, maar niemand heeft het over de andere 40.000 kinderen die uit huis zijn geplaatst. Ik voelde me vier jaar een roepende in de woestijn. Het is zwaar dat er zo'n schandaal voor nodig was.”

Dan is het probleem de belevingswereld van de vooral hoogopgeleide mensen in ons politieke stelsel, zeg ik. “Dat vind ik een scherpe analyse. Je komt over het algemeen niet in politiek Den Haag als je niet goed kunt lezen en schrijven of niet hebt gestudeerd, of als jij moeite hebt mee te komen met de samenleving of een zware of meervoudige handicap hebt. Politici moeten daarom actief voorkomen dat ze altijd in Den Haag zitten. Je hebt de plicht mensen actief op te zoeken. We zijn hartstikke druk en ik vind heftige gesprekken met jongeren in de jeugdzorg óók moeilijk. Maar het is wel nodig om ons werk goed te kunnen doen.”

Waardering

Ik vraag naar haar dromen. "Waardering voor beroeps-onderwijs, dat de allerbeste docenten daar lesgeven. Wat me bijvoorbeeld opvalt aan de ouderbijdrage is dat havo of vwo veel vaker op pad gaat en buitenlandse uitstapjes heeft. De ouderbijdrage is hoger. En bij vmbo zit een simpel uitstapje naar iets in de buurt. Alleen al dan merk je onze waardering voor mensen met een beroepsopleiding."

Ook oud-Kamerlid Eppo Bruins streed voor Christen-Unie tegen de lagere waardering voor beroepsonderwijs. Spreek niet van hoger- en lageropgeleiden, zegt Lisa. "Taal doet wat met je en drukt waardering uit. Ouders worden boos dat hun kind vmbo-advies krijgt. Aanpakken van kansenongelijkheid betekent juist dat we beroepsonderwijs meer waarderen, dat je met trots naar het vmbo kan gaan. Als iemand een vakman of vakvrouw is: ga doen wat je zo goed kunt en waar je passie ligt!"

Vooruitblik

Minister van Onderwijs Arie Slob trok 8,5 miljard euro extra uit voor het onderwijs. Tijdelijk geld, benadrukt Lisa, omdat het kabinet geen voorschot wilde nemen op volgende kabinetten. Van structureel extra geld kunnen extra docenten worden aangenomen en salarissen stijgen, maar van tijdelijk geld profiteren bijvoorbeeld bijlesinstituten. "En voor onderwijsbeleid voor de komende jaren moeten we wachten op de onderhandelingen. En je hebt daarin ook de VVD die niet wil investeren in

onderwijs. Het VVD-verkiezingsprogramma gaat het alleen over excellent onderwijs, wat de ongelijkheid juist vergroot."

Daarbij komt: er is een heel stelsel van bestuursorganen dat het onderwijsgeld uitgeeft. Hoe gaat de samenwerking in dat stelsel? Het is lastig dat zorg en onderwijs twee verschillende potjes zijn, zegt Lisa. Want vooral de kwetsbaarste kinderen zijn hier de dupe van. "Juist kinderen die al een beperking hebben, die begeleiding of extra aandacht nodig hebben, hebben zoveel baat bij goed onderwijs! En dat vinden we allemaal, maar gemeenten hebben geen geld en vinden dat scholen moeten betalen, scholen moeten de eindjes aan elkaar knopen, samenwerkingsverbanden hebben ook moeite. Er zit een groot gat tussen zeggen dat deze kinderen prioriteit verdienen, en zorgen dat de financieringsstroom makkelijker gaat."

Perspectief

Wat kan Perspectief oppakken? "Een docent op een praktijkschool zei: Lisa, zorg dat deze kinderen voldoende aandacht krijgen, want deze kinderen krijgen later de keuze of ze de rest van hun leven wc's schoonmaken tegen minimumloon of door een leuk klusje met meer status en geld de criminaliteit in getrokken worden. Dat vond ik heftig. Ik weet wel wat mijn keuze zou zijn! Het maakt uit welke kansen wij mensen geven, voor henzelf én voor de samenleving! Daarom is het zo belangrijk dat we als mensen elkaar blijven tegenkomen."

"Aanpakken van kansenongelijkheid betekent juist dat we beroepsonderwijs meer waarderen, dat je met trots naar het vmbo kan gaan."

Meritocratie en diplomademocratie

Redacteur: Ieter-Jan de Jong

Michael Sandel heeft in 2020 het boek *Tirannie van Verdienste* uitgebracht. Het boek kwalificeert de samenleving in de Verenigde Staten als een meritocratie. Dat is de staatsvorm waarin de positie van een burger en onze regering niet wordt gebaseerd op afkomst, grondbezit, ras en geslacht maar op basis van de eigen capaciteiten. Deze meritocratie kent ook haar nadelen. Immers, in hoeverre zijn jouw 'verdiensten' niet ook geluk? Wat is de invloed op intelligentie, in welk gezin/buurt/land je wordt geboren en of jouw talenten relevant zijn in de tijd waarin je bent geboren? Een andere keerzijde van de meritocratie is de zogenaamde diplomademocratie. Professor M. Bovens definieert dat als volgt: "Een democratie waarin burgers beduidend meer feitelijke politieke invloed hebben naarmate hun opleidingsniveau, gemeten in termen van hun hoogst behaalde diploma, hoger is." Tegenwoordig heeft ruim

90 procent van de Tweede Kamerleden een academische of HBO-opleiding gevolgd. Ik zal betogen waarom deze maatschappij van macht aan de hoogst gediplomeerden problematisch is. In dit artikel bedoel ik met hoogst gediplomeerden de theoretisch geschoolden in tegenstelling tot praktisch geschoolden.

Eis van representativiteit

Ongeveer een eeuw nadat Nederland het actief kiesrecht breed heeft ingevoerd door het beroep van politici open te stellen voor man en vrouw, hebben we nu weer een beperkter actief kiesrecht, namelijk het examenkiesrecht. Het soort diploma bepaalt de positie op een kandidatenlijst en dus de plek in de politiek. Dit is een probleem omdat een meritocratie geen democratie is. Een land is democratisch als het volk regeert. De inzet van deskundigen en hoogopgeleiden kan wel een regering voor het volk zijn, maar is geen regering door het volk.

Dit is misschien een principiële argument wat niet

direct tot problemen hoeft te leiden. Een regering van hoger opgeleiden is niet per definitie verkeerd. Maar een gevolg hiervan kan een onevenredige belangenbehartiging zijn, zoals via de politieke agendavorming. Met andere woorden, zit de hoger opgeleide politicus niet in een economische of maatschappelijke bubbel? Worden de belangen van lager opgeleiden wel voldoende vertegenwoordigd in een diplomademocratie? Als politici en bestuurders alleen hoger opgeleiden zijn kunnen problemen bij lager opgeleiden hierdoor minder snel aan het licht komen. Misschien kwam het kinderopvangtoeslagenschandaal daardoor zo laat aan het licht. Het argument dat politici een verkiezingsprogramma volgen zorgt er niet automatisch voor dat misstanden die bij lager opgeleiden plaatsvinden aan het licht komen. Een verkiezingsprogramma wordt vooral door hogeropgeleiden samengesteld en ingestemd. Bovendien kiest een verkiezingsprogramma het looppad uit voor de aankomende vier jaren en is vaak ideologisch ingesteld. De problemen van lager opgeleiden moeten wel op de agenda komen van de politieke partij en bovendien zit er steeds vier jaar tussen ieder verkiezingsprogramma.

Sociale rechtvaardigheid

Een ander risico van de diplomademocratie beschrijft Bovens als sociale rechtvaardigheid. Een oververtegenwoordiging van hoger opgeleiden in het politieke systeem is problematisch wanneer diploma's ook in andere maatschappelijke kringen voordelen opleveren. De meritocratie leidt al snel tot een 'winner-takes-all-society'. De hoger opgeleiden hebben de beste banen, het meeste bezit en de grootste politieke macht. Omdat dit sociale kapitaal grotendeels overdraagbaar is, via erfelijkheid en opvoeding ontstaat er een gesloten maatschappij waarin er na enkele generaties nauwelijks meer sprake was van sociale mobiliteit, aldus de filosoof M. Young in zijn boek *The Rise of*

the Meritocracy. Bovendien leeft de meritocratische gedachte dat de hoger opgeleiden hun positie hebben verdiend omdat zij een hoge opleiding hebben genoten. Dit heeft negatieve consequenties. De lager opgeleiden zullen zich niet meer gehoord voelen en hun toevlucht zoeken in (volgens Young) opstanden en (volgens Sandel) bij populistische partijen die in ieder geval naar hen luisteren.

Oplossing

Om deze negatieve gevolgen te voorkomen stel ik de deliberatieve democratie voor. Dit is de democratie waarbij burgers niet alleen stemmen op politici, maar ook met elkaar en met experts spreken. Het is de polder maar dan niet alleen door de ministers, vakbondsleden en hoogleraren. Bij deze opvatting van politiek staat centraal dat burgers hun politieke visies met elkaar uitwisselen om zo tot een werkelijk democratisch besluit te komen. Voor die uitwisseling moeten burgers tijd, informatie en een vergoeding krijgen om hun visie te vormen. Dit kan door burgers te selecteren voor commissies die meedenken over politieke vraagstukken. Een succesvol voorbeeld is de burgercommissie in Texas die nadacht over schone energie. Ook in de Gemeente Zeist waar ik als buitengewoon raadslid werk is een succesvol project. Om het begrotingstekort van de gemeente op te lossen hebben we een Inwoners Advies Commissie in het leven geroepen waarin de inwoners van Zeist evenredig vertegenwoordigd waren met een evenredige vertegenwoordiging van mensen in Zeist. Zij kwamen met maar liefst 62 voorstellen waarover de gemeenteraad zich heeft gebogen.

Burgers voelen zich hierdoor gehoord en gezien, ze zijn een onderdeel van samenleving en democratie en hebben niet de behoefte aan opstand en populisme.

Het is de polder maar dan niet alleen door de ministers, vakbondsleden en hoogleraren.

Rector
Dirk-Jan
Dekker

Hoe gaat Christelijk Gymnasium Beyers Naudé om met COVID-19?

In februari 2020 werd voor het eerst een besmetting met het coronavirus in Nederland geconstateerd. Het virus verspreidde zich zo snel, dat het kabinet in maart 2020 de eerste maatregelen invoerde om de verspreiding tegen te gaan. Een aantal welbekende maatregelen zijn: niezen in de elleboog, een mondkapje dragen en 1,5 meter afstand van elkaar houden. Halverwege maart ging Nederland in gedeeltelijke lockdown en sloten horeca, scholen en kinderopvang. Het is nu oktober 2021. Gelukkig hebben wij het virus nu min of meer onder controle en krijgen wij steeds meer versoepelingen.

Redacteur: Yaroslava Tymts

Ook middelbare scholen hebben te maken gehad met het coronavirus en alle gevolgen van dien. Ik interviewde rector Dirk-Jan Dekker, van het Christelijk Gymnasium Beyers Naudé te Leeuwarden. Hoe kijkt hij naar het virus en de maatregelen?.

Hoe heeft CGBN de lessen opgepakt in de lockdown?

Het was belangrijk dat er onderwijs kwam en de leerlingen bleven leren. Door de maatregelen konden de lessen niet als gewoonlijk op school worden gegeven en daarom schakelden wij om naar online onderwijs. Wat wij bij onze leerlingen zagen, is dat sommigen de online lessen fijn vonden en er baat bij hadden en dat het bij anderen juist moeilijk ging.

Wat ging goed en wat kon nog beter tijdens de lockdown?

De techniek was vrij snel op orde om de leerlingen online te kunnen lesgeven. De leerlingen kregen Chromebooks van school en in alle lokalen werden camera's en microfoons bij de computers opgehangen, zodat de leraar tijdens de les zichtbaar was. Ook stelden de leraren en de leerlingen zich met vallen en opstaan in op het nieuwe manier van lesgeven. Tegelijkertijd wil je natuurlijk dat het nog sneller, beter en efficiënter zal gaan.

Het vasthouden van saamhorigheid in de klas bleek lastig te zijn. Je moet jouw onderwijs niet eenzaam op jouw zolderkamer doorlopen. Wij hadden eerst gefocust op de lesstof om te zorgen dat de uitleg duidelijk was en dat de leerlingen bleven oefenen. Misschien hadden wij tegelijk nog meer aandacht kunnen geven aan het welbevinden van de leerlingen en het groeps-

gevoel. Hoewel ik weet dat mentoren toen daar wel erg hun best voor hebben gedaan.

Hoe was het voor docenten om in lockdown te werken?

Docenten vonden het erg vervelend om in de lockdown te werken. Ze doen niets liever dan de leerlingen zien en met ze praten. Wanneer je door de klas loopt, kun jij zien of iedereen de lesstof begrijpt of dat er meer uitleg nodig is. Ook het gezellige aspect is zeker belangrijk, je deelt toch een deel van jouw leven met elkaar. Dat hebben docenten erg gemist. Ze waren dan ook erg blij toen de school weer open kon. Het volgen van het leerproces van de leerlingen was tijdens de lockdown lastig. Wanneer de leerlingen fysiek in de klas zitten, kun je als docent makkelijk het schrift bekijken en vragen stellen of een toets afnemen. Tijdens thuisonderwijs is dat veel lastiger. Je kunt nog steeds een toets afnemen, maar je weet niet of het eerlijk verloopt. Leerlingen kunnen een familielid vragen om de toets te maken of spiekbriefjes bij de hand houden.

Hoe was het voor u om als rector tijdens corona-periode te werken?

Dat was heel raar, want ik ben pas sinds 1 januari 2021 de rector van deze school. Ik kwam op de nieuwe school, waar behalve klas 6 geen leerlingen waren. In het begin heb ik de school niet meegemaakt, zoals die echt is. Sinds het begin van dit schooljaar zie ik nu pas wat er allemaal voor mooie dingen gebeuren. Voor mij als rector betekende corona-periode ook dat ik voortdurend moest inspelen op nieuwe ontwikkelingen. De overheid kwam steeds met nieuwe richtlijnen en je wist eigenlijk niet waar je als school aan toe was, dat was heel moeilijk te voorspellen. Je moest met groepen gaan werken of er kwam een nieuw testbeleid. Dus ik ben veel bezig geweest met het "corona-management" nu is het gelukkig afgelopen.

Wat deed de school met de versoepelingen?

In juni 2021 werd bekend dat alle leerlingen weer naar school moesten, nog wel met mondkapjes en 1,5 meter maatregel. Ik was heel blij dat dat kon, maar ik vroeg me wel af hoe wij dat op een veilige manier voor elkaar konden krijgen. Want wij hebben niet zulke grote lokalen en hoe zet je daar op een veilige manier toch weer 25 tot 30 leerlingen? Je wilt niet dat er een besmetting komt. Toen bedachten wij dat er ook buiten school heel veel mogelijk is. Wij organiseerden 3 weken lang verschillende activiteiten, zoals: een uitstapje naar Aquazoo, Streetart Tour en een pubquiz. Het was educatief en je kreeg weer het groepsgevoel terug.

Hoe worden nu mogelijk opgelopen achterstanden weggewerkt?

Om de leerlingen zo goed mogelijk te kunnen helpen, moet je eerst weten wat voor, hoe groot en bij wie die achterstanden zijn. De leraren zijn nu bezig door middel van toetsjes, vragen stellen, het bespreken van het huiswerk en natuurlijk het bekijken van rapporten van vorig jaar de achterstanden in kaart te brengen. Eindrapporten van vorig jaar bevatten niet alleen cijfers, maar ook kleurencodes (rood, oranje, groen) waardoor docenten goed kunnen zien hoe elk leerling voor een bepaald vak ervoor staat. Een deel van de achterstanden wordt in de lessen opgelost. En een deel buiten door middel van inloopuren, huiswerkklas, vrijdagmiddag vertalen en bijlessen door de eigen docenten. Maar er is ook een derde mogelijkheid, namelijk bijlessen door TopTutors die wij extern inhuren.

Dit ging over het vakinhoud, maar er zijn ook achterstanden op het gebied van sociale ontwikkeling. Daarom hebben wij nu ook een psycholoog, pedagoog en iemand die met zingevingsvraagstukken kan helpen in dienst.

De school heeft tijdens de lockdown nieuwe dingen zoals online-lessen gebruikt. Zal de school iets daarvan ook nu blijven gebruiken?

Ja, een goed voorbeeld is kleurencodes. Ik heb van veel mensen gehoord dat ze de kleurencodes goed vonden. Je wordt niet alleen op cijfers afgerekend, maar er wordt bijvoorbeeld ook gekeken naar hoe je meedoet in de les. En de les die wij als school geleerd hebben is dat onderwijs zoveel meer is dan alleen het vakinhoud.

Bijles, maak mij overbodig

Het is tijd voor structurele verbetering in onderwijs en daarover spreken we niet vaak genoeg. Onderwijs is al lange tijd aan het verslechteren in Nederland. We zakken op allerlei internationale ranglijstjes die verschillende onderwijsprestaties meten en vergelijken. We zagen dat de rekentoets als steeds moeilijker werd ervaren, dat we de cijfers minder zwaar gingen wegen en de toets toen afschaften. En ook was er nieuws dat we steeds slechter lezen en op latere leeftijd functioneel minder kunnen lezen en begrijpen. Dit is een probleem, en dit probleem vraagt om een doordachte duurzame oplossing. Volgens mij zijn we bezig met de verkeerde oplossingen. Daarin is bijles als schaduwconomie een van de tekenen aan de wand. In dit stuk bespreek ik bijlessen en pleit voor de juiste oplossing: een investering die ons onderwijs verdient en die op de juiste manier het systeem versterkt en de leerling en leerkracht ondersteunt.

Redacteur: Daniël van Holten

In de coronacrisis is er veel en lang thuis les gevolgd. Kinderen hadden het thuis moeilijker met leren. En dat kwam bovenop het jarenlange lerarentekort en onderbetaalde leraren, af en toe wat gaten in lesroosters en te grote klassen met minder ruimte voor individuele aandacht. Tijdens de coronacrisis is het nog moeilijker geworden doordat er opeens naar online lesgeven

gewisseld moest worden en de werklast voor leerkrachten hoger werd.

Tot dusver het probleem. Dit werd wel erkend op scholen en in Den Haag. Daarom kwam er ook een extra investering in onderwijs van 8,5 miljard. Maar: daarvan gaat veel naar bijlesinstituten die tijdelijk op of na school invallen om te vervangen of extra onderwijs te leveren. Het is een investering met een plan voor tweeënhalf jaar. Daarom worden weinig nieuwe

We zien het probleem maar zijn bezig de verkeerde oplossingen te vinden

leraren opgeleid en aangenomen, omdat je kortere termijn maatregelen neemt. En schoolleiders krijgen heel wat advertenties voor bijlesbureaus in de inbox. Een leraren- of urenkort op een school werd aangevuld met bijlesinstituten. Ook sturen veel ouders hun kinderen buiten school naar bijles. Maar dit is een pleister op een grotere wond. En bovendien: een teken van groeiende ongelijkheid.

Bijles is niet alleen slecht. Het is een leuk bijbaantje voor wie bijles geeft, dat kan ik zelf beamen. Het is mensenwerk, je ziet vooruitgang bij een individuele leerling en het verdient ook redelijk. De leerling leert een deel voor de lange termijn, maar een deel is blokken voor een toets op korte termijn en op aanvraag enkel tijdelijke prestaties verbeteren. Maar niet elk bijlesinstituut vraagt evenveel van de docenten en ze zijn nooit even gekwalificeerd als PABO-docenten die er echt voor geleerd hebben. Bijles is een schaduwindustrie op een terrein waar kwaliteit erg van belang is. Dus een beetje bijspijkeren kan met bijles, maar we kunnen niet ermee op langere termijn onderwijs op een hoog niveau houden.

Daarnaast is er het ongelijkheidsargument. De portemonnee van ouders is doorslaggevend voor de vraag of kinderen wel of niet van bijles kunnen genieten. Daarmee kunnen deze kinderen dan wel of niet betere cijfers krijgen en groeit er een kloof. Een kloof op basis van kapitaal, niet op basis van kunde. Dat moeten we niet willen en moeten we tegengaan.

Dit zijn dus een aantal negatieve patronen die ik wil belichten. We moeten met elkaar een oplossing bedenken en de hoofdzaken in het onderwijs veel meer onderkennen en oplossen. Het gaat om meer leerkrachten en meer kwaliteit. Het gaat ook om meer salaris en meer waardering voor de leerkrachten. Het gaat ook om kleinere klassen en meer aandacht voor de leerlingen.

Hoe zien we deze problemen? Dit is een van de duidelijke bredere patronen in onze politiek van de afgelopen tien tot twintig jaar. De publieke sector bevindt zich in steeds zwaarder weer, presteert minder, wordt minder bestendig voor de lange termijn gefinancierd, en heeft ondergewaardeerd personeel. Als we iets hebben geleerd in de afgelopen tijd, is het hoe hard mensen in de publieke sector als onderwijs en zorg werken en met hoeveel toewijding voor hun beroep. Laten we dat nou belonen en laten we ook proberen het beste voor alle of voor meer leerlingen neer te zetten! Laten we de onderwijstaak serieus nemen en beter neerzetten.

Ook al raakt het de bijbaan die ik heb gehad: investeer meer in het onderwijs. Zorg voor structurele oplossingen voor toegewijde leerkrachten. Niet dat een school lesgeven rond moet krijgen door externe docenten in te huren. Niet dat alleen kinderen met rijkere ouders via bijles het heft in eigen handen kunnen nemen. Zorg dat bijlesinstituten overbodig worden en de sector zichzelf kan opheffen.

Column: de schoolstrijd

Bijzonder onderwijs is het afgelopen jaar weer flink in het nieuws geweest met alle bijbehorende ophef van dien. Eerst de anti-homoverklaringen die in de media uitvergroot werden, maar in werkelijkheid niets meer bleken te zijn dan het onderschrijven van de bijbelse lijn van het huwelijk (shocker). Rond dezelfde tijd werd een acceptatieplicht betoogd. Nu ging het over het afschaffen van identiteitsverklaringen als geheel, alsof dat de betreffende sociale problemen ooit zal oplossen. De grootste vraag van tegenstanders hiermee is waarom bijzonder onderwijs nu precies nog op dezelfde wijze als openbaar onderwijs ondersteund wordt, als het inhoudelijk tegen de algemeen aanvaarde moderne waarden ingaat. Zou culturele gelijkstelling niet beter zijn voor daadwerkelijke gelijkheid en openheid? Ironisch genoeg wordt daarmee feitelijk voor 'neutraal' staatsonderwijs gepleit.

Redacteur: Annelijn de Gier

De discussie over bijzondere scholen is niet nieuw, die speelde in de hele negentiende eeuw en de vroege twintigste eeuw. Met de Bataafse Revolutie eind achttiende eeuw werd de scheiding tussen kerk en staat geïntroduceerd in Nederland. Dit had tot gevolg dat onderwijs een zaak van de staat in plaats van de kerk werd. Dit betekende ook dat de overheid voortaan toestemming moest geven voor christelijk onderwijs, en daardoor raakte dat achtergesteld, want alleen een milde variant van protestants onderwijs werd toegestaan.

Uiteraard was men ontevreden. Protestantenvilden orthodoxer onderwijs kunnen bieden. Katholieken voelden zich als minderheid achter-

gesteld. Hierover werd in 1840 beklag gedaan bij koning Willem I. Vervolgens werd in de Grondwet van 1848 katholieken volledige godsdienstvrijheid gegeven, en ook benadrukte Thorbecke de vrijheid van onderwijs. Dit betekende echter niet dat bijzonder en openbaar onderwijs automatisch financieel gelijkgesteld werd. Wel kwam hiermee het recht op oprichting van eigen scholen. Om principiële en financiële gelijkheid te kunnen bereiken, moesten de toenmalige confessionele partijen samenwerken. Uiteindelijk waren compromissen op andere gebieden nodig voor die gelijkheid. In 1917 resulteerde dit in huidig grondwetsartikel 23.

De aanname dat met het grondwetsartikel de strijd van ruim een eeuw voorbij is, is volgens mij onjuist. We moeten opnieuw de waarde van dat grondwetsartikel nagaan en inzien, want het recht op vrijheid van onderwijs is niet niks. Er is niet voor niks zo lang en hard voor gevochten. Vrijheid van onderwijs betekent voor christelijke ouders een betrouwbare plek om hun kinderen circa dertig uur per week uit handen te geven, omdat school naast een plek om te leren ook een plek van opvoeding is. Vrijheid van onderwijs betekent voor christelijke jongeren gemeenschap en houvast wanneer ze zichzelf en de wereld leren kennen. Vrijheid van onderwijs betekent bovenal vrijheid van opvattingen in een seculiere wereld waarin de dominante norm de 'juiste' is en zelfcensuur oplevert. Juist dat is tolerantie en diversiteit!

Onderwijs... niet zo SMART!?

Je hebt vast wel iets SMART moeten maken, tijdens een opleiding of op school. Het ezelsbruggetje SMART is bedoeld om concrete doelen te stellen zodat je plannen niet in vaagheid verzuipen. Gelukkig kent het onderwijs veel vage termen die zeer moeilijk meetbaar zijn en daardoor niet zo SMART zijn. Bijvoorbeeld de term eigenaarschap (leerling voelt zich eigenaar van zijn leerprocessen) of de term leren zelf (wanneer heb je eigenlijk iets geleerd?). Over een ding is iedereen het wel eens: Het moet beter en anders. Roepen dat het anders en beter kan, dat ben ik met u eens. Maar hoe? Dat is een complexe taak.

Redacteur: werkgroep Onderwijs

Er wordt van alles gemaakt en uitgetoetst in onderwijsland. Uitlegfilmpjes, Kahoots of LessonUP. De vraag is alleen waartoe? Waar zijn we eigenlijk mee bezig? Zijn we als docenten de afgelopen tijd niet op z'n mark-ruttes aan de slag gegaan? Probleempjes oplossen in plaats van uit een gezamenlijke visie lesgeven. Vaak zijn we bezig met kleine aanpassingen in de les. Nog snel een les in elkaar draaien of een mentorgesprekje. Maar voor een duurzame verandering in het onderwijs is meer nodig.

Het zou natuurlijk mooi zijn als we de onderwijsvernieuwingen ook SMART kunnen formuleren. Wat goed onderwijs is, daarover zal altijd debat zijn. Het is daarom lastig te formuleren hoe de onderwijsverbetering vorm krijgt.

Specifiek

Vanuit de overheid is geld vrijgekomen voor scholen om zich te ontwikkelen door gebruik te maken van effectieve interventies (de zogenaamde NPO-gelden).

Deze gelden moeten ervoor zorgen dat de achterstanden die zijn opgelopen in tijden van het thuisonderwijs recht te trekken. De achterstanden in het onderwijs bestaan vooral uit grotere verschillen tussen leerlingen. Specifiek wil men dus beter aansluiten bij de verschillen tussen leerlingen. Dit kan in de les worden vertaald naar differentiërende werkvormen waarbij leerlingen meer op eigen niveau werken. Hiermee hoopt men te bereiken dat uiteindelijk het onderwijs beter aansluit op de leerlingen en de schoolresultaten omhoog gaan.

Meetbaar

Goede schoolresultaten bestaan vaak uit percentages leerlingen die slagen voor het examen. Toch verwachten we van school niet alleen dat het leerlingen helpt hun examen te halen. Een bekende onderverdeling van de functies van school is kwalificatie, socialisatie en subjectwording. Kwalificatie is het leren van vaardigheden en vergaren van kennis die nodig is om te kunnen participeren in de samenleving. Socialisatie gaat erover hoe leerlingen leren in relatie staan met hun omgeving. Subjectwording gaat over vorming van identiteit.

Een leerling die zijn examen haalt heeft alleen voldaan aan kwalificatie. De relatie tussen leerling en zijn omgeving en de ontwikkeling van identiteit is vaak onderbelicht. Het lijkt zelfs alsof deze socialisatie en subjectwording als 'vanzelf' plaatsvinden op school. Een leerproces meten we vaak met een toets of verslag. Toch zegt een toets niet altijd wat je hebt geleerd. Hoe meet je de socialisatie en subjectwording van leerlingen?

Acceptabel

Bij een hervorming van het onderwijs is het van belang dat docenten de verandering in ieder geval gedeeltelijk accepteren. Er zijn veel ideeën van aanpakken die het onderwijs zouden kunnen verbeteren. Maar de uitvoering van de aanpak staat of valt vaak bij de docent. Elke leerling is uniek en heeft zijn eigen leerbehoefte, maar ook elke docent is uniek en kent zijn eigen wegen. Als docent sta je vaak alleen voor een klas. Je moet wel een beetje eigenwijs zijn om voor de klas te staan.

Staat iedereen achter een aanpak of doel? Waarschijnlijk niet. Er zijn vele meningen. Allerlei zienswijzen. Dit is geen probleem, maar de docent moet de ruimte krijgen om met collega's in gesprek te gaan om te kunnen veranderen.

De relatie tussen leerling en zijn omgeving en de ontwikkeling van identiteit is vaak onderbelicht.

Realistisch

Wat is haalbaar? Docenten voeren de leiding in het rijtje burn-out-beroepen. Al deze vermoeide docenten ook nog eens opzadelen met een vernieuwing en verandering. Dat is stressvol. Dus is het wel mogelijk om docenten met allerlei aanpassingen op te zadelen? De aanpassingen moeten ruimte bieden en lucht. Niet een extra druk om zaken vast te leggen. Juist door ruimte te geven ontstaat er meer ruimte om te ontwikkelen, te bloeien en te leren. Een organisch en creatief proces is lastig effectief te maken door de werkdruk op te voeren. Leren gaat niet altijd efficiënt, je moet juist fouten maken en dingen verbeteren, dan pas ben je aan het leren. Wie nooit fouten maakt heeft zelden iets geleerd.

Tijdsgebonden

Misschien zouden we anders kunnen kijken naar de urenverdeling in het onderwijs. Bijvoorbeeld niet vasthouden aan de schoolvakanties voor docenten of verplichte onderwijsuren voor leerlingen. Docenten zijn gewend om heel druk te zijn en hebben vakanties telkens weer 'hard' nodig. Ik vraag mij wel eens af wat het op zou leveren als we enkele vakantiedagen opofferen om met elkaar het onderwijs anders vorm te geven.

Al met al hoop ik het SMART-denken in het vormgeven van onderwijs aan de kant kan worden gezet. Het onderwijs een organisch proces laten. Het gebeurt toch wel. De boom groeit toch wel door. We kunnen het niet SMART maken. Laten we niet efficiënt denken over het onderwijs. Juist door te willen meten beperk je het onderwijs. Misschien ontstaat er juist wel meer door het onderwijs meer ruimte te bieden. Beter onderwijs ontstaat niet vanuit handigheidjes of werkvormen, maar vanuit een onderwijsvisie. Onderwijs is geen computerproces met een enkele input en output. Het is iets organisch en het levert altijd andere

dingen op dan verwacht. Het mooie van leren is dat het iets organisch is. We kunnen wel wat dingen doen die een positieve invloed heeft op het leren, maar uiteindelijk gebeurt het leren bij de lerende en niet door het stappenplan dat een docent heeft uitgevoerd.

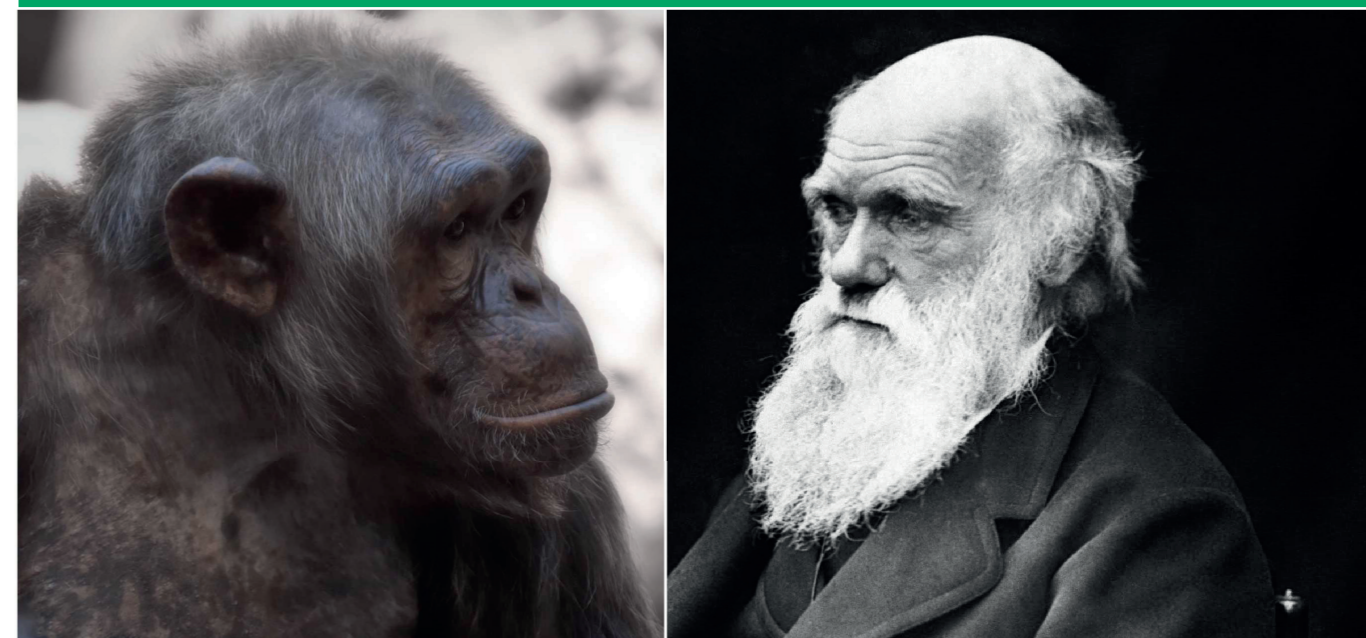

Onderwijs is geen computerproces met een enkele input en output. Het is iets organisch en het levert altijd andere dingen op dan verwacht.

Kan je als christen het scheppingsverhaal én de evolutietheorie geloven?

De aarde is in zes dagen geschapen, toch? Maar door mutaties en natuurlijke selectie is de immense biodiversiteit op onze aarde ontstaan, ook waar toch? Hoe rijm je als christen het Bijbelse scheppingsverhaal met de volgende wetenschappelijke ontdekkingen: de wereld is ongeveer 4,5 miljard jaar oud en de mens en de chimpansee delen rond 99% van hun DNA? Zeker de jongere christen zal hier uiteindelijk tegen aanlopen, en dit kan verstrekende gevolgen hebben voor zijn of haar geloof. Een reconstructie van mijn persoonlijke zoektocht naar antwoorden op deze vragen met handreikingen uit En de aarde bracht voort van Gijsbert van den Brink.

Redacteur: Marnix Koops

In oktober dit jaar publiceerde het NRC Handelsblad een opzienbarend artikel over de vermeende censuur van lesboeken in Nederland. Uitgeverijen bleken onder de druk van vooral christelijke belangenverenigen bepaalde gevoelige onderwerpen uit de lesboeken te houden. De genoemde thema's liepen uiteen van bikini's, kermissen en casino's tot dinosauriërs en alles omtrent de evolutietheorie.

Toen ik het artikel las, herinnerde ik mij dat in mijn eigen biologieboek op mijn christelijke middelbare school aan het eind van elk hoofdstuk een minimaal geel blokje was

gereserveerd voor de evolutietheorie. Niet dat ik dat ooit las: alles wat geel was kwam niet terug op onze toetsen. Later, toen ik biologie ging studeren in Wageningen, ontdekte ik dat de universiteit aanzienlijk meer aandacht besteedde aan natuurlijke selectie, mutaties en Charles Darwin. Had mijn school bewust minder tijd besteed aan de evolutietheorie, en zo ja, moest ik mij hierover opwinden?

Schoolboeken zo ontwerpen dat ze niet aanstootgevend zijn of kinderen niet stimuleren tot immoreel gedrag kan ik mij nog voorstellen, maar opzettelijk relevante informatie - een theorie die de diversiteit van onze aarde verklaart - uit de boeken bannen? Dit lijkt mij niet de ma-

nier om jonge christenen voor te bereiden op een door wetenschap ingerichte wereld. Daarnaast is het censureren van de evolutietheorie in schoolboeken die vervolgens ook in seculiere scholen worden gebruikt natuurlijk helemaal onzinnig.

Met de huidige informatie golf die elke dag over ons heen komt via het internet kan je rustig aannemen dat elke christen vanzelf in aanraking komt met de evolutietheorie. Op dat moment is het beter om als christen te weten wat de evolutietheorie inhoudt en hoe die te verenigen met de bijbel, dan volledig je kop in het zand te steken.

Het is beter om als christen te weten wat de evolutietheorie inhoudt en hoe die te verenigen met de bijbel, dan volledig je kop in het zand te steken.

Om terug naar mijn verhaal te gaan, christelijke biologen zoals ik zijn natuurlijk schaars. In de wereld van de levenswetenschappen vallen veel christenen van hun geloof, mede door de wetenschap die soms lijnrecht tegenover Bijbelse waarheden lijkt te staan. Ikzelf had daarom ook veel moeite om het scheppingsverhaal te lezen zonder enige scepsis.

Toch wilde ik een poging wagen om als bioloog de bijbel te lezen en dit enigszins te plaatsen binnen de voor mij onbetwistbare feiten van de evolutiebiologie. Mij werd toen aangeraden En de aarde bracht voort (2017) te lezen, een boek over het christelijk geloof en evolutie geschreven door theoloog Gijsbert van den Brink. Het boek verraste mij positief, want de gedachtes die van den Brink aandraagt zijn zeker niet saai of conflictmijgend.

Het boek begint met de stelling: stel dat de evolutietheorie klopt, wat zou dit betekenen voor het christelijk geloof? Vervolgens legt Van den Brink in de verschillende hoofdstukken uit dat de combinatie best mogelijk is, waarin hij soms bijzondere gedachtesprongen maakt.

Hij stelt namelijk dat als de mens daadwerkelijk afstamt van dezelfde gemeenschappelijk voorouder als de chimpansee, wij niet per se onze menselijke uniciteit zouden verliezen. Wij blijven het enige schepsel dat een diepgaande en betekenisvolle relatie met God kan aangaan,

met unieke eigenschappen en vermogens. Over Adam en Eva geeft hij (naar mijn mening) de interessantste overdenking: van den Brink stelt in zijn boek dat de evolutietheorie het bestaan van de twee niet onherroepelijk uitsluit. Adam en Eva zouden namelijk beschouwd kunnen worden als leiders van de eerste groep mensen die vanwege een cognitieve explosie (een exponentiële verruiming van hun bewustzijn) voor het eerst de mogelijkheid ontving om een relatie met God aan te gaan. Ze hoeven dus niet letterlijk de eerste mensen geweest te zijn.

Ik vond het mooi om een intellectueel boek te lezen van een dappere theoloog die tegen de stroom in durft te gaan in de huidige wetenschap-gerichte wereld - na al de schrijvers die in hun boeken religie het liefst een trap na geven (Yuval Noah Harari, Richard Dawkins etc.). Het hielp mij om religie niet gelijk af te schrijven vanwege de wetenschap, maar juist vanuit de wetenschap te kijken wat wel mogelijk is, en dat blijkt nog verrassend veel te zijn. Ook al zal ik altijd mijn twijfels houden, de geruststellende gedachte dat er meer christenen zijn die hier tegenaan zijn gelopen en oplossingen hebben gezocht (en soms gevonden) hielp en helpt mij enorm.

De bijbel blijft een religieus boek, niet een historisch boek, en de boodschap of kracht die jij uit het geloof kan putten is belangrijker dan de vraag of de schepping nou 6 dagen of 4,5 miljard jaar heeft geduurd (met of zonder mutaties en selectie). Schoolboeken hoeven hier niet in te sturen: volg de wetenschappelijke consensus, en laat alle jongeren, christelijk of niet, zelf ontdekken of de evolutietheorie buiten school ook in hun levensbeschouwing past.

Graag zou ik dus iedereen willen oproepen: voel je niet bezwaard om zelf op ontdekking te gaan, en laat je niet vertellen dat wetenschap religie uitsluit en vice versa, maar trek je eigen conclusies.

Column: nog even over het leenstelsel

Op 23 september heerste er grote opluchting en blijdschap onder alle studenten in Nederland: een meerderheid van de Tweede Kamer besloot het leenstelsel af te schaffen. Een paar maanden later is weinig over van die opluchting en blijdschap. We hoorden namelijk veel over de formatie, maar niet over het leenstelsel. Hoe kan dit?

Redacteur: Tim Woertink

De politieke steun in 2015 voor het leenstelsel is mij nog een raadsel. Dat studenten lenen tegen lage rente klonk voor VVD misschien als een prachtidee: een jaarlijkse kostenpost van 4,2 miljard euro minder. En dan zou er meer geld gaan naar de kwaliteit van onderwijs zelf. Of dit nou echt de juiste keuze was? Nee.

Feit is namelijk dat studenten minder vaak doorstromen vanwege de angst voor een hoge studieschuld, dat de prestatiedruk toeneemt, dat studenten langer thuis blijven wonen en dat afgestudeerden door hun studieschuld veel lastiger aan een huis komen.

Om het leed van de studenten iets te verzachten besloot het kabinet tijdens de coronacrisis het collegegeld van studenten te halveren naar 1084 euro. Eerstejaars hadden dubbel geluk: die hoefden slechts 542 euro te betalen. Helaas had dit niet het gewenste effect. Volgens onderzoeksbureau Berenschot droeg de verlaging niet bij aan de instroom in het hoger onderwijs. Het enige voordeel was dat eerstejaarsstudenten niet of minder hoefden te lenen.

De trage kabinetsformatie verbeterde de sfeer niet onder de studenten: prestatiedruk en financiële stress blijven aanhouden. Het leenstelsel lijkt zelfs in de ijskast gezet te zijn in de formatie vanwege andere belangrijke onderwerpen, zoals de aanpak van het coronavirus en de klimaatcrisis.

Christenunie is altijd duidelijk geweest over het leenstelsel: het was nooit voorstander ervan. Hetzelfde geldt ook voor CDA. De beurt is aan D66, toen voorstander van het leenstelsel. Tijd om het 'Nieuwe Leiderschap' te laten zien: geen tijd stoppen in vermeend drankgebruik van een informateur, maar je fouten uit 2015 rechtzetten en doorgaan.

Dan de VVD. De liberale partij was altijd al voorstander van het leenstelsel, en lijkt niet van standpunt te willen veranderen. Zo vinden de liberalen het belangrijk dat als je opleiding tot een hoger inkomen leidt, het logisch is dat je een deel terugbetaalt. De opbrengst van het leenstelsel gaat naar de verbetering van de kwaliteit van het onderwijs en daarnaast vindt de partij het belangrijk dat de besteding van het geld door studenten controleerbaar moet zijn. Waar de studenten de tijd vandaan moeten halen om de bestedingen te controleren is mij nog een raadsel. En waar kunnen we vinden waar de uitgaven heengaan?

Maar na de Teevendeal, het datsjabbezoek van Halbe Zijlstra en de notitie over Pieter Omtzigt zal het selectieve geheugen van Mark Rutte zich waarschijnlijk ook niet herinneren hoeveel studenten hebben geleden, en lijdend onder het leenstelsel.

Het leenstelsel lijkt zelfs in de ijskast gezet te zijn in de formatie

PerspeX
Colofon

Hoofdredacteur
Antrude Oudman

Redactie
Anne Kelder
Daniël van Holten
Eliatha van de Bruinhorst
Marnix Koops
Pieter Jan de Jong
Tim Woertink
Yaroslava Tymts

Design en opmaak
Matthja Sterk (www.matthja.nl)

Wat vind jij?

Als *PerspeX*-redactie zetten we ons in om elk kwartaal een magazine vol genuanceerde of juist uitgesproken stukken te schrijven. We houden wel van een politieke discussie en dat is inmiddels niet alleen tot het magazine beperkt: we plaatsen ook regelmatig online stukken. Waar moeten we over schrijven? Laat het ons weten als we een thema op moeten pakken voor de site of in het magazine! **Discussieer mee!**

Email: perspex@perspex.nu
Instagram: [@cu_perspex](https://www.instagram.com/cu_perspex)

Wij zoeken jou!

De redactie van *PerspeX* zoekt versterking! Schrijf jij helder en graag? Wil je interessante mensen over actuele politieke thema's spreken, of in de pen klimmen om een onderbouwde kritische mening te geven? Stuur jouw sollicitatie naar perspex@perspectief.nu en wie weet verwelkomen we jou als nieuw lid van de redactie!

PerspeX online

Viermaal per jaar verschijnt het magazine, maar als redactie schrijven we ook elke twee weken een artikel voor de site. Je vindt ons op www.perspectief.nu/nl/perspex

Artikelen die onder meer afgelopen maanden zijn verschenen:

- **OPINIE:** jongere, denk aan je pensioen (8 november 2021)
- **INTERVIEW CAROLA SCHOUTEN:** 'Het is de rol van *PerspectieF* om de moederpartij scherp te houden' (1 november 2021)
- **DUBBELINTERVIEW:** de afgelopen vijf jaar *PerspectieF* en *ChristenUnie* (15 oktober 2021)
- **OPINIE:** over absurde uitspraken van extreme politici (8 oktober 2021)
- **OPINIE:** politici moeten de tuin gaan onderhouden (24 september 2021)

PerspeX

HOE BESTRIJD JE EEN DICTATOR DIE MIGRANTEN INZET ALS POLITIEK WAPEN?

Mensenhandel en prostitutie

“Mensenhandel bestrijden gaat ook over een norm stellen”

Legale prostitutie: een noodzakelijk kwaad?

Straatintimidatie: respecteer de grenzen van een ander

Inhoud

4-6 interview: Kamerlid Michiel van Nispen (SP)
over de nieuwe prostitutiewet

7-8 opinie: moet prostitutie gelegaliseerd blijven?

9-11 interview: directeur mensenhandelorganisatie
Comensha

12-13 analyse: maken we (lokaal) voldoende
gebruik van data over mensenhandel?

14 column: seksuele intimidatie op straat

15-16 interview: raadslid Carlijn Niesink (CU) over
lokale aanpak

17-19: opinie: hoe bestrijden we de inzet van
migranten als politiek drukmiddel?

Voorwoord

“De dag dat de boodschapper zijn eigen teksten zat raakt, is de dag dat zijn woorden voor het eerst landen in het besef van de toehoorders”

Als jongeren zitten we dikwijls niet te wachten op herhaling. Herhaling van de geschiedenis, herhaling van fouten in het bestuur van het land, herhaling van hetzelfde gedonder in de politiek. En bovendien is herhaling ook saai om zelf in de praktijk te brengen: steeds hetzelfde zeggen gaat snel vervelen, steeds hetzelfde vinden voelt op den duur enigszins ongemakkelijk. Ik hoorde echter een mooie uitspraak deze week: ‘De dag dat de boodschapper zijn eigen teksten zat raakt, is de dag dat zijn woorden voor het eerst landen in het besef van de toehoorders.’ Het is een bekend gegeven in de politiek: eindeloze herhaling kan op langere termijn toch vele harten winnen.

Ik heb in de afgelopen jaren bij Perspectief vaker bemerkt dat leden sommige standpunten enigszins moe zijn. Ze lijken uitgekauwd en kunnen bovendien een stigma in de hand werken. Mensenhandel en prostitutie zijn thema’s die wellicht in aanmerking komen voor die categorie. Iedereen ziet in hoe belangrijk ze zijn, maar moeten deze onderwerpen nu de enige zijn waar men onze partij sterk aan herkent? Is het niet tijd ze even een tijdje met rust te laten?

Als een thema belangrijk is, moet je het niet met rust laten. Dat is wat mij betreft het simpele antwoord. Het sterke profiel dat we als partij op dit onderwerp hebben en de kracht van herhaling van ons standpunt zullen naar mijn overtuiging op zichzelf een positief effect hebben. Maar er valt meer te zeggen: ons profiel en standpunt mogen het doel achter dat standpunt in belang niet overstijgen. Dezelfde inhoud vergt door de tijden heen namelijk vernieuwde analyse en argumentatie. We blijven tegen mensenhandel en prostitutie, maar moeten steeds nadenken over nieuwe manieren om met dat standpunt te reageren op een nieuwe tijd en context. De uitdaging om herhaling telkens vernieuwend te verwoorden, lijkt me bij uitstek in goede handen bij Perspectief. ◀

Hoofdredeactioneel

“Bizar. Ik had nooit een cijfer bedacht. Veertig miljoen mensen die wereldwijd als slaaf worden uitgebuit?”

Ik schrok me een hoedje. Ik was nog student en luisterde op een IFES-conferentie naar een praatje over International Justice Mission (IJM). De medewerker vertelde zo tussen neus en lippen door dat er veertig miljoen slaven wereldwijd zijn. Bizar, dacht ik. Ik had nooit erover nagedacht, nooit een cijfer bedacht. Veertig miljoen mensen die wereldwijd als slaaf worden uitgebuit? Dat was in elk geval het moment dat ik IJM op mijn lijstje zette van doelen die ik wilde steunen als ik burger werd en meer geld had. (Binnenkort krijg ik een salarisverhoging dus meer mogelijkheid om weg te geven. Weet je een interessant goed doel, dan hoor ik het graag.)

Als redactie kozen we ervoor om het speerpunt ‘mensenhandel’ breder te trekken. Zo schrijft de werkgroep Buitenlandse Zaken over Belarus waar asielzoekers door dictator Loekasjenko naartoe gelokt worden en ingezet als politiek wapen. Het is misbruik van de kwetsbaarheid van mensen, en dat aan de grens met de Europese Unie. Een vorm van onrecht waar we als Europese Unie mee worden geconfronteerd. En dus: jij als Unieburger ook. Daarmee komt het speerpunt toch wat dichterbij dan het in jouw dagelijkse leven zou doen. Hoewel: alsof het daarin niet voorkomt. Denk aan de kinderarbeid achter kleding, aan de uitbuiting van arbeiders in de aanloop naar de Olympische Winterspelen.

Hoe pakken we mensenhandel effectief aan? Daar gaat Casper in zijn opinie op in, met een glasheldere conclusie. Wie zetten zich daarvoor in? Tim sprak met de directeur van Comensha, een organisatie die strijdt tegen mensenhandel. Yaroslava ging in gesprek met gemeenteraadslid Carlijn Niesink over de lokale aanpak. Welke regels zijn er nodig? Daniël sprak SP’er Michiel van Nispen naar aanleiding van de aangenomen Wet strafbaarstelling misbruik prostituees die slachtoffer zijn van mensenhandel. ◀

Redacteur: Daniël van Holten

Michiel van Nispen (SP): “Het heeft alles met rechtvaardigheid te maken. Als er onvoldoende politie is blijft onrecht onbestraft en blijft de praktijk bestaan.”

Afgelopen maart nam de Eerste Kamer een nieuwe wet aan: de Wet strafbaarstelling misbruik prostitué(e)s die slachtoffer zijn van mensenhandel. Wij spraken een van de indieners, kamerlid Michiel van Nispen (SP) over de initiatiefwet, over het traject en de verdere strijd tegen mensenhandel.

Wat houden de wet en het voorstel in?

“Het wetsvoorstel wil het walgelijke fenomeen van mensenhandel aanpakken. Dat is een moderne vorm van slavernij. Eén aspect is de rol van de klant, de afnemer van seksuele diensten. Bij de ChristenUnie, SP en PvdA was er een gemeenschappelijke afkeer van betalende klanten die nu te makkelijk mee weg komen. Dit zijn mensen die willens en wetens gebruik maken van de diensten van

een slachtoffer van mensenhandel. Daar kon nu nauwelijks tegen worden opgetreden en daar zet dit wetsvoorstel echt wat tegenover. Er staat nu een artikel bij en daar staat: “diegene die seksuele handelingen verricht met een ander terwijl hij weet of ernstige reden heeft om te vermoeden dat die ander het slachtoffer is van mensenhandel, dan kan diegene worden gestraft”. Dat is nu strafbaar. Dat is het grote belang van dit wetsvoorstel.”
Waarom die keuze, naast de pooier of handelaar ook de eindgebruiker? “De mensenhandelaar zelf is de grootste boef, de uitbuiters. Die blijft verantwoordelijk en moet worden gepakt. Daarnaast zijn er mensen die het systeem in stand houden. Dat is natuurlijk walgelijk dus we willen bij die uiteindelijke gebruiker verantwoordelijkheid leggen. Het is niet altijd makkelijk om

te bewijzen dat iemand een slachtoffer is van mensenhandel en dat de afnemer van seksuele handelingen dat ook wist of had moeten weten. Dat zal ingewikkeld worden, maar het ontbreken van die strafbaarstelling ontnam iedere verantwoordelijkheid bij de klant.”

Hoe zullen de bewijsvoering en het vervolgen hiermee verlopen?

“Er zijn natuurlijk verdachte omstandigheden of criteria. Dat er op een vreemde plek wordt afgesproken, er een tussenpartij is of dat iemand duidelijk mishandeld is of iemand anders geld aanneemt. Dit soort omstandigheden moeten politie en Openbaar Ministerie aantonen en daarover zal de rechter oordelen. Het zal niet altijd even makkelijk vervolgen zijn en niet tot veel veroordelingen leiden, maar het gaat ook om de norm stellen. De norm dat mensenhandel walgelijk ▶

is en dat je gewoon geen diensten van slachtoffers van mensenhandel afneemt.”

Hoe gaat dit samen met het andere wetsvoorstel Regulerings Prostitutie die nog behandeld moet worden?

“Los daarvan is onze wet een goede aanvulling. Volgens mij komt er een vergunningplicht en registratie en eisen om te zorgen dat de kans op misstanden afneemt. Dus ze kunnen samengaan en elkaar niet bijten, maar eerder versterken.”

Is deze combinatie van partijen toeval of strategie?

“Ik was niet bij het prille begin betrokken. De SP en ChristenUnie werken vaker samen op uiteenlopende thema's, zoals recent over kansspelen en het gevangeniswezen. Wij kunnen vaak goed samenwerken. We zijn het niet over alles eens en zijn wel verschillende partijen, maar ik heb altijd veel respect voor de ChristenUnie, zeker Gert Jan Segers, maar ook de justitiewoordvoerders Stieneke van der Graaf en Mirjam Bikker.

Er zit ook misschien iets van strategie achter, maar dat dat spreek je dan niet zo uit. Het is mooi als partijen met totaal verschillende ideologieën elkaar weten te vinden. Volgens mij ontstond heit bondgenootschap in een debat waar we aandacht vroegen voor hetzelfde onderwerp en toen vonden onze partijen elkaar. Ik heb die samenwerking als heel plezierig ervaren en deed daar graag aan mee.”

Hoe kijk je naar de strijd tegen mensenhandel? Hebben we meer zicht erop?

“We weten veel zaken niet op het gebied van mensenhandel. Het speelt zich vaak af in het verborgene en niet in het volle daglicht. Dit zijn delicten waar het voor politie en Openbaar Ministerie buitengewoon lastig is om de waarheid aan het licht te brengen. Er wordt bijna nooit aangifte gedaan. Je moet zelf onderzoeken om te achterhalen hoe het precies zit en wie zich daar

schuldig aan maakt. En dat maakt de aanpak zo arbeidsintensief en ook wel complex.”

Er zouden ook meer rechercheurs voor mensenhandel opgeleid worden bij de afdeling voor mensenhandel (AVIM). Hoe staat het met die aantallen?

“Ik weet niet precies of die beloofde intensivering helemaal is gerealiseerd en die afdeling nu op volle sterkte draait. Daar ben ik erg benieuwd naar. Maar met die extra investeringen die extra mensen, blijft het krap en tekorten zullen blijven. Sowieso is de staat van de politie buitengewoon zorgelijk. Er zijn veel te weinig agenten in de wijken en veel te weinig rechercheurs. Iets extra's voor specifiek voor deze afdeling is goed, maar die agenten worden dan weer weggehaald bij andere afdelingen en diensten van de politie.” ▶

“Die strafrechtelijke kant blijft ongelooflijk belangrijk. Dat heeft alles met rechtvaardigheid te maken”

“

De norm dat mensenhandel walgelijk is en het afnemen van diensten van slachtoffers van mensenhandel dat doe je gewoon niet”

Hoe afhankelijk is de AVIM van wijkagenten en agenten bij noodhulp?

“Ik denk dat die rol bijzonder groot is. Als de wijkagent niet weet wat er leeft en speelt, dan weet hij ook niet wat voor soort mensen zich in de wijk ophouden en wat zich achter de voordeur afspeelt. Hij hoeft dat niet tot in detail te weten. Dat de wijkagent zo onder druk staat zal volgens mij ook het werk voor de teams mensenhandel lastig maken.”
 Wat is de rol van lokale overheden bij tegengaan van mensenhandel? Is er genoeg beleid?

“De organisatie verschilt behoorlijk per gemeente. Ik denk dat de hele aanpak van mensenhandel altijd lastig zal blijven. Ik en vele anderen

moeten ons er zorgen om blijven maken. Alle betrokken partijen en ketenpartners moeten er echt actief op blijven. We moeten alert blijven en ons blijven inzetten om het aan te pakken.”

Hoe waren de adviezen over het wetsvoorstel? Was de Raad van State redelijk positief?

“Ik heb niet helemaal scherp wat de Raad van State adviseerde. Wel hebben we ook de politie en het Openbaar Ministerie om advies gevraagd en die waren blij met deze strafbepaling. Ze gaven aan dat ze wel ermee uit de voeten kunnen.”

Op welke basis is de wet aangenomen?

“In de Tweede Kamer was het spannend en hebben we het criterium nog moeten aanscherpen zodat de wet aangenomen kon worden. Toen is “redelijk vermoeden” een nog strenger “ernstig vermoeden” geworden. Daardoor haalde de wet het, maar wel stemden onder andere Groenlinks, D66 en de VVD tegen. In de Eerste Kamer hebben we meer partijen overtuigd.

Tenslotte: wat is over dit thema nog niet aan bod gekomen?

“Ik wil tot slot wel pleiten voor meer investering in de politie en het Openbaar Ministerie om echt alles te doen wat nodig is. We hebben nu de wet aangescherpt voor de strafbaarstelling van de klant die misbruik maakt van de diensten van een slachtoffer. Er komt een wet aan over regulering sekswerk en het bestuurlijke kader, maar die strafrechtelijke kant blijft ongelofelijk belangrijk. Dat heeft alles met rechtvaardigheid te maken. Als er onvoldoende politie is dan blijft onrecht onbestraft en blijft de praktijk bestaan.” ◀

In de media

De afgelopen maanden waren een overtreffende trap in media-aandacht: vooral bestuurslid Internationaal Wouter-Jan de Graaf kreeg veel aandacht met zijn analyses over Oekraïne en Rusland in EW Magazine en tal van PerspectieF'ers kwamen voorbij in lokaal en regionaal nieuws vanwege hun kandidaatstellingen voor de gemeenteraadsverkiezingen.

En daarnaast:

- Redacteur Marlies Oevermans schreef een opinieartikel over wind op zee voor Nederlands Dagblad op 2 april 2022.
- PerspectieF kwam eind februari met het manifest Help Oekraïne, dat aan Tweede Kamerlid Don Ceder werd aangeboden, en liep mee in de Solidariteitsmars voor Oekraïne op 28 februari.
- Dat PerspectieF met andere politieke jongerenorganisaties pleitte voor harde sancties tegen Rusland bleef niet onopgemerkt. Op 24 februari dook CIP.nl in deze urgente oproep.
- Voorzitter werkgroep Ontwikkelingssamenwerking Rik de Waard schreef een opiniestuk voor Nederlands Dagblad over hoeveel negatieve impact Nederland heeft op de mogelijkheden van landen om ons heen mondiale doelen te halen. Op 4 februari verscheen zijn oproep in de krant: Europa en Afrika hebben elkaar nodig.

Theologie,
 een studie
 die ertoe
 doet!

- Bachelor Theologie (3 jaar)
- Master Theologie (3 jaar)
- Deeltijdmaster Theologie (60 EC in eigen tempo)

Theologische Universiteit Apeldoorn

Denken om te dienen

Legale prostitutie: een noodzakelijk kwaad?

Het wel of niet verbieden van prostitutie in Nederland blijft een onderwerp dat zorgt voor fel debat. Zelfs binnen de kringen van Perspectief blijft er discussie over de effectiviteit van zo'n verbod en de mogelijke gevolgen voor sekswerkers. Met het burgerinitiatief ik ben onbetaalbaar, ondertekend door 50.000 Nederlanders, werd een duidelijk signaal afgegeven door de voorstanders van een verbod. Betaalde seks staat voor ongelijkheid en uitbuiting en moet dus strafbaar worden. Toch lijkt de zaak niet zo zwart-wit, want worden sekswerkers echt geholpen met een verbod op prostitutie? Bovendien: is zo'n verbod wel te handhaven?

Waar partijen als D66 en GroenLinks expliciet tegen verdere stigmatisering van sekswerk zijn, is legale prostitutie een doorn in het oog van christelijke partijen zoals het CDA en de ChristenUnie. Onlangs nog pleitte Tweede Kamerlid Mirjam Bikker (ChristenUnie) voor een algemeen verbod op prostitutie. Ze deed dit naar aanleiding van berichten over ruilprostitutie, wat inhoudt dat seks wordt geruild voor bepaalde diensten. Bikker stelt de kwetsbare vrouwen voorop, die volgens haar beschermd moeten worden tegen uitbuiting. Anne Kuik (CDA) gaat nog een stap verder: zij stelde in 2020 dat prostitutie per definitie ongelijkwaardigheid zou betekenen.

Het Nordic Model

Beide partijen pleiten dus voor een verbod op betaalde seks. Ze verwijzen hierbij naar het beleid in Zweden, waar juist de bezoeker

van de prostituee strafbaar wordt gesteld: het Nordic Model. Deze wetgeving heeft als doel niet de sekswerkers te straffen (die vaak al opereren vanuit een ongelijke en afhankelijke positie), maar te focussen op pooiers en hoerenlopers.

Het model zou moeten zorgen voor een betere positie voor de prostituee, toch laten meerdere onderzoeken zien dat juist het geweld tegen vrouwen is toegenomen in de landen waar het Nordic Model is ingevoerd (o.a. Zweden, Frankrijk en Noorwegen). Het verbod verkleint de klantenpoel, waardoor meestal de slechtste klanten overblijven voor de prostituees. Als het misgaat met een klant zou de politie gebeld moeten worden. Echter, een groot percentage van de prostituees heeft een migratieachtergrond en is illegaal in het land. Dit weerhoudt ze

ervan om de politie te bellen, omdat contact met de politie tot uitzetting kan leiden.

Utilitarisme of deugdethiek?

Tijdens een recente redactievergadering van PerspeX bleek dat binnen Perspectief ook niet iedereen altijd op een lijn zit. Je kan de kwestie namelijk vanaf meerdere kanten aanvliegen. Neem het utilitarisme, waarin de morele waarde van de handeling - het verbieden van prostitutie - wordt bepaald door de stijging van het totale geluk in de gehele populatie. Als prostituees standaard ongelukkig zouden zijn met hun werk en positie, dan zou het totale geluk van sekswerkers omhoog gaan na de invoering van zo'n verbod. Toch zijn er ook gelukkige sekswerkers. Neem sekswerker Hella Dee, die stelt in het magazine One World dat juist een verbod op sekswerk leidt tot meer uitbuiting

en geweld. Zij is gelukkig met haar huidige baan en hoopt dat haar positie niet nog verder ondermijnd wordt.

Het verbieden van sekswerk is beter uitlegbaar aan de hand van de deugdethiek. De deugdethiek stelt dat de daad zelf moet worden beoordeeld aan de hand van een reeks deugden. Vanuit de deugdethiek kan worden beredeneerd dat gebruik maken van de diensten van een prostituee verkeerd is, omdat de kopers van seks handelen met verkeerde (ondeugdelijke) intenties, zoals hebzucht en wellust. Voor christelijke partijen speelt hier natuurlijk ook mee dat volgens de bijbel seks alleen bedoeld is voor binnen het huwelijk.

Vanuit deze redenering maken de gevolgen van een verbod niet meer uit, je verbiedt iets dat niet goed is, dus dat is uit zichzelf al voldoende onderbouwing. Wie dus vanuit de deugdethiek het verbod op prostitutie bepleit hoeft in de afweging niet de gevolgen mee te nemen en dat kan een verkeerd beeld genereren. De

gevolgen in de landen met het Nordic Model zijn namelijk niet mals. Amnesty International ziet dat de politiebescherming voor sekswerkers in landen waar het Nordic Model is ingevoerd wegvalt. Het bellen naar de politie wordt alleen nog gedaan als het eigen leven in gevaar is. Logisch, wanneer mogelijke uitzetting je boven het hoofd hangt.

De beste weg vooruit

Toch zijn de schrijnende gevallen van uitbuiting en mensenhandel binnen de legale wereld van de prostitutie een reden om het huidige beleid beter onder de loep te nemen. Zeker is dat een meer effectieve aanpak nodig is voor de misstanden die volop voorkomen op de Wallen onder de veelal Oost-Europese sekswerkers. Echter, om vanuit principes beleid te maken zonder een rationele beschouwing van de mogelijke gevolgen lijkt mij niet de juiste weg.

Onderzoek toont aan dat het bezoeken van prostituees slecht kan zijn voor de gezondheid en dat het desastreuus kan zijn voor huwelijken en relaties. Ook zijn er talloze

misstanden in de prostitutie en is er vaak sprake van mensenhandel. Toch is het Nordic Model niet de oplossing. Prostitutie zal opgeslokt worden door de criminele wereld en geweld tegen sekswerkers zal naar alle waarschijnlijk toenemen. Daarnaast zijn er ook sekswerkers die vrijwillig hun baan uitvoeren en door een verbod op straat komen te staan.

Het is terecht dat de ChristenUnie zich resoluut uitspreekt tegen uitbuiting en mensenhandel in de prostitutie. Echter, een totaal verbod van prostitutie zou meer kwaad doen dan goed. Reguleer zo goed als het kan, bied de slachtoffers de best mogelijke hulp en bestrijd resoluut uitbuiting en mensenhandel. Als vasthouden aan principes juist de kwetsbaarsten in de samenleving tekortdoet, kan een ander perspectief uitkomst bieden. Sekswerkers vragen om bescherming en gelijke behandeling voor de wet, niet om een verbod. ◀

Interview Ina Hut

Redacteur: Tim Woertink

Ina Hut heeft een aardige loopbaan gehad in het bedrijfsleven. Toen haar eerste kindje overleed besloot ze om vervroegd over te stappen naar de goede doelen sector. Ze ging voor Wereldkinderen aan de slag en zag dat adoptie van kinderen erg tegen mensenhandel aan schuurde. Ze probeerde het probleem van binnenuit op te lossen, maar merkte al snel dat het ´vechten tegen de bierkaai´ was. Uiteindelijk kon ze hierdoor niet meer achter adoptie staan en heeft ze haar baan opgegeven, als klokkenluider. Haar aftreden zorgde voor veel media-aandacht en zelfs voor een algemeen overleg in de Tweede Kamer. Na alle opschudding werd ze uiteindelijk directeur van Comensha waar ze haar strijd tegen mensenhandel voort zet.

Wat doet Comensha?

Ina: "Comensha staat voor Coördinatiecentrum tegen mensenhandel.

Wij registreren feiten over de aard en omvang van slachtoffers van mensenhandel. Wij brengen dus in beeld in welke sectoren slachtoffers worden uitgebuit, welke leeftijd ze hebben, welk geslacht en wat voor soort uitbuiting er heeft plaatsgevonden.

Dit doen wij omdat volgens de wet- en regelgeving de opsporingsdiensten verplicht moeten melden als zij een slachtoffer van mensenhandel aantreffen. Wij registreren dan een aantal gegevens over die slachtoffers en coördineren dan ook de eerste opvang en de eerste hulp aan slachtoffers. Denk hierbij aan het plaatsen in opvanginstellingen. Verder kunnen wij ook advocatuur inschakelen, medische hulp of wat anders nodig is.

Dit zijn twee belangrijke kerntaken van Comensha. Verder geven wij ook voorlichting aan het Nederlandse ▶

publiek om zich bewust te maken van mensenhandel in Nederland. Want voor veel mensen is dit nog een onbekend onderwerp.

Wat wordt er verstaan onder mensenhandel?

Ina: "Mensenhandel bestaat uit drie componenten: financieel gewin, uitbuiting en dwang. Het Wetboek van strafrecht geeft hier een hele lange definitie voor, maar wij versimpelen deze definitie tot deze drie elementen. Verder zijn er bij mensenhandel vier uitbuitingsvormen: De eerste is seksuele uitbuiting, hierbij kun je denken aan gedwongen prostitutie, slachtoffers van loverboys - die wij liever mensenhandelaren noemen. Het tweede is arbeidsuitbuiting, bijvoorbeeld in de transportsector, in de landbouwsector, bij schoonmaakbedrijven maar ook in de horeca. In die sectoren waar werk vaak minder betaalt en zich als het ware in het ´onzichtbare´ afspeelt zie je het vaak.

Dan heb je ook nog een derde vorm: criminele uitbuiting. Hierbij kun je denken aan slachtoffers die worden gedwongen te bedelen, winkeldiefstallen te plegen, drugs te vervoeren, en zakken te rollen. Tot slot heb je nog een vierde vorm: gedwongen orgaanverwijdering, met als doel om die te verkopen tegen hoge woekerprijzen."

Wat is het verschil tussen mensenhandelen en mensensmokkel?

Ina: "Mensenhandel is een misdad tegen een persoon, dan heb je het over de drie elementen die ik net noemde. (Dwang uitbuiting met als doel financieel gewin voor de dader) En mensensmokkel gebeurt vaak vrijwillig: mensen worden met medeweten van de persoon vaak tegen betaling de grens over gebracht. Dit is een misdad tegen de staat en geen misdad tegen de mens zelf. Maar heel vaak zie je wel dat mensensmokkel ontardt in mensenhandel, vaak moeten

mensen hoge prijzen te betalen om bijvoorbeeld naar Europa te komen vanuit Afrika. Maar eenmaal in Europa hebben deze mensen vaak een hoge schuld opgebouwd van bijvoorbeeld € 30.000. Deze moeten ze dan terugbetalen, en dat doen ze door allerlei gedwongen diensten te verrichten. En dan heb je het weer over mensenhandel."

Wat zijn de grootste obstakels bij het bestrijden van mensenhandel? En met wie wordt er samengewerkt om dit aan te pakken?

Ina: "Wij hebben een goede ketensamenwerking binnen Nederland. Die ketensamenwerking bestaat enerzijds uit de opsporingsdiensten en anderzijds werken we samen met de veiligheidshuizen, Veilig Thuis bijvoorbeeld is belangrijk hierin. Ook belangrijk zijn de zorgcoördinatoren. We hebben bijna een landelijk netwerk aan zorgcoördinatoren in Nederland. Zij zijn echt de ogen en de oren om mensenhandel in de gemeenten en regio's te signaleren samen met de politie en met de andere opsporingsdiensten en ook bijvoorbeeld met wijkteams. Wij zeggen altijd: mensenhandel gebeurt bij je om de hoek. Je moet echt regionaal ogen en oren wijd open hebben om mensenhandel te zien. Je moet echt actief op pad om mensenhandel op te sporen en te signaleren."

Ik las dat 40% van de slachtoffers jonger is dan 23 jaar, hoe kan dat?

Ina: "Jongeren zijn veel online, en worden online ook vaak gerekruteerd voor seksuele uitbuiting en criminele uitbuiting. Zeker ook met corona zijn er meer kwetsbare mensen en groepen, ook jongeren. Je merkt dat jongeren kwetsbaarder zijn hiervoor. Minderjarigen, vluchtelingen en arbeidsmigranten zijn de kwetsbare groepen."

Welke situatie of welk verhaal is u het meest bijgebleven?

Ina: "Meerdere, je ziet dat slachtoffers van mensenhandel - en met name ook van seksuele uitbuiting - vaak letterlijk en figuurlijk behoorlijke littekens hebben en behoorlijke schulden maken. Een slachtoffer van mensenhandel meldde zich bij ons die ruim vier jaar in de gedwongen prostitutie heeft gezeten. Ze heeft een kind van haar pooier, een kind van een klant, en een schuld van ruim een ton. Dat vind ik wel heel schrijnend. Anderzijds zie ik dat slachtoffers wel heel veerkrachtig zijn.."

Hoe kunnen wij als burgers mensenhandel herkennen en tegengaan?

Ina: "Eigenlijk zeggen wij altijd: één en één is drie. Je hebt vaak een soort ´niet pluis´-gevoel. Dan denk je: hier klopt iets niet. Bijvoorbeeld een krantenverkoper op straat, doet die dat gedwongen of uit vrije wil? Je zou niet direct zeggen dat dat een slachtoffer is van mensenhandel. Maar dat zou zomaar zo kunnen zijn. Als je dat ´niet pluis´-gevoel hebt, kun je het beste dat altijd melden. Je kunt bijvoorbeeld in een buurt wonen waar een privéhuus wordt gebruikt om gedwongen prostitutie te verrichten. Dan zie je vaak veel auto's rijden, mannen die de hele dag door naar binnen en buiten lopen, mannen die voor op de stoep staan, vrouwen die schaars gekleed zijn en die de deur openen. Er zijn zoveel verschillende signalen van mensenhandel die je als burger ook kan zien." ◀

“Minderjarigen, Vluchtelingen en arbeidsmigranten zijn de kwetsbare groepen.”

Gastredacteur: Casper Silvis

Hoe we effectiever mensenhandel kunnen bestrijden

De één komt uit Bulgarije en is gouden bergen beloofd als hij in Nederland zou komen werken, een ander is gevlucht voor de burgeroorlog in Myanmar, en weer een ander komt uit Nederland en werd ingepalmd door een loverboy. Mensenhandel kent vele gezichten, ontelbare slachtoffers en ongekend leed. Achter elke overlevende van mensenhandel zit een geschiedenis, maar hopelijk ook een toekomst. Hoe kunnen we overlevenden van mensenhandel een betere toekomst geven en hoe kunnen we mensenhandel het beste voorkomen?

Een einde maken aan moderne slavernij, mensenhandel en kinderarbeid voor 2030 vallen onder Sustainable Development Goal 8.7 van de Verenigde Naties (VN). Sinds 2000 hebben wij een Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, wiens taak het is om mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen te onderzoeken en de overheid hierover te adviseren. Deze Rapporteur reflecteert op de huidige inzet van het Rijk, maar kan ook kijken naar andere overheden en organisaties. Jaarlijks krijgt de minister van Justitie en Veiligheid (JenV) hierover een rapport, die ook ter kennisneming aan de Tweede Kamer wordt gestuurd. Hierbij is dit jaar ook een beleidsreactie geschreven door staatssecretaris Van der Burg (JenV) en staatssecretaris Van Ooijen (ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport).

Als het gaat om internationale mensenhandel wordt er een onderscheid gemaakt in bronlanden, transitland en bestemmingslanden om aan te geven hoe een groot deel van de mensenhandelstroom plaatsvindt. In dit ►

artikel wil ik specifiek behandelen wat bestemmingslanden, zoals Nederland, kunnen doen om mensenhandel naar het bestemmingsland te voorkomen. Ik zal dus niet ingaan op het voorkomen van mensenhandel en uitbuiting elders in de wereld om in onze vraag naar goedkope producten te voorzien. Daarvoor zal ik een aantal punten uit de recente rapporten van de Nationaal Rapporteur uitlichten en ook informatie delen uit andere relevante documentatie.

Het rapport Slachtoffermonitor mensenhandel 2016-2020 is eigenlijk een dikke onvoldoende voor Nederland. 'Slachtoffers moeten echt beter en actief beschermd worden om herhaling of erger te voorkomen', zegt de Nationaal Rapporteur. Een van de treurige statistieken is dat 45% van de slachtoffers van mensenhandel binnen vijf jaar weer slachtoffer is van een delict. Deze delicten

zijn vaak ernstig, zoals uitbuiting, mishandeling, bedreiging en seksueel geweld. Slachtoffers zijn extra kwetsbaar wanneer de hulpverlening niet goed aansluit bij hun situatie. Aangezien hulp voor slachtoffers van mensenhandel sterk gedecentraliseerd is, kan de hulp afhankelijk zijn van hoe goed het lokaal geregeld is. Gemeenten zijn hier in de eerste plaats verantwoordelijk voor. Daarnaast speelt verblijfsstatus ook een rol in de hulp die geboden wordt. Daarom adviseert de Nationale Rapporteur om gemeenten en professionals langjarig en duurzaam in staat te stellen passende hulp te bieden aan alle vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel. Hoe moet dat er dan uitzien? In de volgende alinea ga ik in op een van de cruciale onderdelen van het bestrijden van mensenhandel.

Er zijn nog maar weinig methoden voor preventie of omgaan met

de gevolgen van mensenhandel waarvan bewezen is dat ze effectief zijn. Eén van de grootste problemen is dat beleidsinstrumenten en projecten voor het aanpakken van mensenhandel en hulp bieden aan slachtoffers vaak niet goed geëvalueerd worden. Projecten zijn vaak ontworpen zonder duidelijk meetbare en betekenisvolle doelen. Wanneer het moeilijk is indicatoren te monitoren en bruikbare data te genereren, kan de effectiviteit van een interventie niet bepaald worden. Soms ontbreekt het zelfs compleet aan toetsing van projecten achteraf. Om slachtoffers van mensenhandel te helpen moeten we weten wat effectieve projecten zijn en niet maar wat in de wilde weg doen met de beste bedoelingen. Daarom is het cruciaal om bij het opzetten van een project meteen mee te nemen hoe het optimaal geëvalueerd kan worden om aan te tonen of het werkt en wat er wellicht verbeterd

Om slachtoffers van mensenhandel te helpen moeten we weten wat effectieve projecten zijn en niet maar wat in de wilde weg doen met de beste bedoelingen.

kan worden. Het opstellen van een evaluatieprogramma en het uitvoeren ervan kosten tijd en geld en daardoor blijft er minder geld over voor het project zelf. Dat is vaak een argument om de evaluatie niet of beperkt te doen. Echter, wanneer een correct geëvalueerd project succesvol is, kan de kennis gedeeld worden en elders worden ingezet, en wanneer het project suboptimaal was of zelfs contraproductief, kunnen er aanpassingen worden gedaan om de interventie te verbeteren. Daarmee zijn de slachtoffers op de lange termijn het beste geholpen.

Laten we nog even wat dieper ingaan op hoe dat er nu uit moet komen te zien door middel van een voorbeeld. Elke gemeente moet in 2022 een duidelijke en geborgde aanpak van mensenhandel hebben; dat doel

is vastgelegd in het programma Samen tegen Mensenhandel, van de Rijksoverheid. Eén van de aspecten is dat gemeenten verantwoordelijk worden zijn voor de zorgcoördinatie. Eind 2021 had ruim 70% van de gemeenten een zorgcoördinator beschikbaar die ook vaak op regionaal niveau werkzaam is. Een zorgcoördinator is het eerste aanspreekpunt voor slachtoffers van mensenhandel. Deze coördinatoren zorgen dat de juiste procedures worden opgestart en hebben hierin de leiding. Echter, afhankelijk van de gemeente wordt de rol van de zorgcoördinator verschillend ingevuld. Met een solide raamwerk voor evaluatie van de rol van de zorgcoördinator kan beoordeeld worden welke invullingen effectief zijn. Het is duidelijk dat deze op dit moment nog niet aanwezig

is, terwijl zorgcoördinatoren in veel gemeenten al een aantal jaar aan de slag zijn. Om de best practices te kunnen destilleren uit de verschillende aanpakken is het dus de hoogste tijd om te kijken hoe de rol van de zorgcoördinator geëvalueerd kan worden.

Tot slot zou ik graag zien dat wanneer gemeenten, professionals en enthousiaste vrijwilligers bij elkaar komen om interventies te plannen om mensenhandel te bestrijden en de slachtoffers te helpen, zij voldoende middelen inzetten om deze interventies goed te evalueren. Evalueren kun je leren en van evalueren leer je ook. Hoe meer we weten, hoe beter we mensenhandel kunnen voorkomen en de slachtoffers kunnen helpen. ◀

Redacteur: Yaroslava Tymts

Carlijn Niesink: ‘Er zijn veel verschrikkelijke verhalen van vrouwen in de prostitutie en daar moet iets mee gedaan worden.’

“Een aantal straten in het stadscentrum van Leeuwarden met een paar grote bordelen vormen de roze buurt de Weaze. In de stad met 124.481 inwoners zijn er maar liefst 130 inpandige ramen met zeker 200 werkzame raamprostituees. De meeste vrouwen komen uit Oostblok en Zuid-Amerika.

Om meer te weten te komen over mensenhandel en prostitutie in Leeuwarden ga ik in gesprek met Carlijn Niesink. Zij zit sinds 2017 in de raad en is de huidige fractievoorzitter van ChristenUnie Leeuwarden.

Een schrijnend verhaal

Carlijn Niesink: “Ik ben betrokken geweest bij een organisatie die veel vrouwen die werken op de Weaze, het prostitutiegebied van Leeuwarden, sprak. Als je vrouwen vaker spreekt over hoe ze in de prostitutie terecht zijn gekomen, hoor je wat voor verschrikkelijke wereld hierachter zit. Een verhaal dat mij erg is bijgebleven, is dat van een vrouw die erachter kwam dat ze onverwacht zwanger was. Ze wilde het kindje heel graag houden. Echter, haar vriend (hoewel ik niet geloof dat het haar vriend was) zorgde ervoor dat ze een week later terug moest naar haar moederland, waar ze gedwongen abortus moest ondergaan. Toen ze drie weken later terug naar Nederland kwam, toonde ze een heel vlak gezicht waarop geen emotie was af te lezen. Ze zei: “Het is goed zo.” Voor

mijn gevoel klopte het niet. Ik heb haar nota bene zelf heel blij met een positieve zwangerschapstest gezien. Zo ontdek je de echte wereld achter die ramen. Dit soort verhalen motiveerden mij de politiek in te gaan en hier iets aan te doen.”

Ander beeld

Niesink: “Vaak zie ik dat mensen geen idee hebben wat er zich echt in de prostitutiewereld afspeelt. Ze hebben nog steeds een beetje het idee van de “Happy Hooker”. Er zijn natuurlijk altijd vrouwen die op tv zeggen dat ze het vrijwillig doen, blij met hun keuze zijn en er veel geld mee verdienen. Er is vast een percentage vrouwen dat inderdaad vrijwillig in de prostitutie werkt, maar persoonlijk geloof ik niet dat iemand gemaakt is voor de prostitutie. Ik denk dat dit indruist tegen de waarden van de mens. Ik

kan me niet voorstellen dat God het zo heeft bedoeld.

Lastig dossier

Niesink: “Binnen de politiek is prostitutie een lastig dossier. Ik heb een duidelijke mening over prostitutie. Hiermee zeg ik niet dat het helemaal zou moeten verdwijnen. Ik denk niet dat dat mogelijk is, hoewel het wel mijn ideaalbeeld is. Er zijn veel verschrikkelijke verhalen van vrouwen in de prostitutie en daar moet iets mee gedaan worden. Ik merk dat andere partijen anders in dit dossier staan. Deze partijen zeggen dat prostitutie een eigen keuze is. Men zegt ook dat het een normaal beroep is, maar waarom zijn er dan uitstapprogramma's voor nodig? En wanneer je het in de klas over beroepen hebt zal je niet snel te horen krijgen dat prostitutie wat voor je is.”

Aanpak

Niesink: “Leeuwarden heeft 130 ramen met een vergunning, waarvan nog niet eens de helft bezet is. Als je Leeuwarden met andere steden van gelijke grootte vergelijkt zijn 130 ramen relatief veel. Ik wil graag dat het aantal wordt beperkt. Het lastige is dat zolang de panden met vergunningen van de eigenaren zijn, je er niet zo makkelijk vanaf komt. De gemeente kan de vergunningen eraf halen om zo het aantal ramen te verminderen. Maar de panden blijven van de eigenaren en zij kunnen een nieuwe vergunning aanvragen. De panden van de eigenaren kopen is niet mogelijk, omdat het ontzettend duur is. We kijken daarom naar andere mogelijkheden. Laatst hebben wij, ChristenUnie

Leeuwarden, samen met de lokale PvdA de motie ‘Intake’ ingediend. In deze motie stellen wij voor een intakesysteem in te voeren. Het idee is dat een vrouw voordat ze in de prostitutie gaat werken een gesprek aangeboden krijgt over haar rechten en plichten. Dit gesprek vindt plaats met een ambtenaar die getraind is in het herkennen van mensenhandel en uitbuiting.

In Leeuwarden zijn zulke gesprekken zeker nodig, aangezien er nauwelijks Nederlandse prostituees werken. De meesten komen uit het Oostblok en Zuid-Amerika. Deze vrouwen werken drie maanden in Leeuwarden en rijden daarna door naar een andere stad, waardoor ze anoniem blijven. Tijdens de coronacrisis hadden deze vrouwen ook geen recht op een uitkering, omdat ze nergens

ingeschreven staan, terwijl dit officieel wel zou moeten. De motie ‘Intake’ is raadsbreed aangenomen, waar ik erg blij om ben.” ◀

“**Het idee is dat een vrouw voordat ze in de prostitutie gaat werken een gesprek aangeboden krijgt over haar rechten en plichten.**”

Eendracht maakt macht

Wat de EU kan doen te midden van geweld en onderdrukking in Belarus

Geschreven door werkgroep Buitenlandse zaken

De Russische agressie in Oekraïne heeft de afgelopen weken veel losgemaakt in Europa. Dat Rusland al veel langer bezig was met een agressieve buitenlandpolitiek lijkt velen te zijn ontgaan. Dit is bijvoorbeeld al langer te zien in Belarus. Sinds het najaar van 2021 zijn al vele duizenden Irakezen en Syriërs via dit land naar de grens met de Europese Unie (EU) in Polen, Litouwen of Letland gereisd. De president van Belarus, Aleksandr Loekasjenko, doet dit naar verluidt als vergelding voor de eerder opgelegde EU-sancties aan zijn land. De vluchtelingen worden ingezet als drukmiddel en zijn het slachtoffer van de staatsgeleide mensensmokkel. Zeker elf mensen zijn aan de grens

al omgekomen door onderkoeling en ondervoeding, en ook het aantal gerapporteerde miskramen in het grensgebied stijgt. Amnesty International spreekt van afpersing, mishandeling en marteling. Het Rode Kruis heeft voorsnog geen structurele toegang tot het gebied gekregen. Na de eerste mediahype, en zeker na de Russische aanval, is de publieke aandacht afgenomen en werken deze organisaties samen met politieke afgevaardigden vooral achter de schermen hard om de crisis op te lossen en verdere escalatie te voorkomen. Maar hoe moet de EU onderhandelen met een autoritair leider, zeker in deze tijd van grote spanningen? Hoe ziet effectief én principieel EU-beleid ten opzichte van Belarus eruit?

Historie

Om deze vraag te beantwoorden is het goed eerst een stukje historie te schetsen. Vluchtelingen worden namelijk niet voor het eerst ingezet als menselijk wapen. Een belangrijk voorbeeld is het conflict in Kosovo in 1999, toen grote groepen Albanezen het gebied verlieten uit angst voor verdere etnische zuivering door de Serviërs. De Servische regering zette dit in als bewijs dat de plaatselijke bevolking de aanwezigheid van de NAVO in Kosovo ongewenst vond. Een vergelijkbaar voorbeeld vinden we in 2016, toen een grote stroom Syriërs richting Turkije werd gedreven tijdens en na de Russische bombardementen van Aleppo. De ►

Russen zetten de bombardementen expliciet in als middel om een vluchtelingenstroom op gang te brengen en zo Turkije, en als gevolg daarvan ook de EU, onder druk te zetten. Vluchtelingenstromen door geweld aan sich zijn niet te voorkomen; hoe ze worden ingezet door derde partijen wel.

Ook in de situatie in Belarus gebruikt Rusland zijn machtspositie om de vluchtelingen richting Europa te drijven en zo de EU onder druk te zetten. Het is niet uit te sluiten dat ook de Oekraïense vluchtelingen meer en meer als wapen zullen worden ingezet. De handelwijze van Rusland doet ook denken aan die van China in de afgelopen jaren. Zoals Rusland zich manifesteert in Belarus, zo helpt China de leiders van zijn autocratische bureaus in Zuidoost-Azië om aan de macht te blijven. Hier worden geen vluchtelingen ingezet als wapen,

maar wel vele miljarden aan investeringen en donaties verstrekt om de regio onder controle te houden. In beide gevallen is de EU in grote mate afhankelijk van producten en diensten uit Rusland en China. Deze afhankelijkheid beperkt de Europese opties om de gang van zaken te stoppen. Over het algemeen zet de EU nu vooral sancties als druk- of strafmaatregel, maar deze halen voorsnog weinig uit. Welke mogelijkheden blijven er over om de Europese principes toch te waarborgen?

Mogelijkheden

De EU heeft een aantal opties. Ten eerste is het belangrijk om überhaupt vast te houden aan de geldende internationale wetgeving voor vluchtelingen. De huidige pushbacks, waarbij vluchtelingen buiten de EU-grenzen worden gezet zonder de mogelijkheid om asiel

aan te vragen, zijn namelijk illegaal en ontoelaatbaar. Nederland is hier medeschuldig aan, omdat ze de agressieve vluchtelingenpolitiek in crisistijd gedooft, net zoals veel andere EU-lidstaten. Ook Oekraïense vluchtelingen worden niet allemaal zo hartelijk welkom geheten als onze media soms doen vermoeden. Deze illegale praktijken moeten stoppen. Er is daarom meer mankracht nodig in Polen om de autoriteiten daar bij te staan bij het opvangen van vluchtelingen en het afhandelen van de asielprocedures. De lidstaten moeten deze verantwoordelijkheid gezamenlijk op zich nemen. Zeker in crisistijd moeten vluchtelingen snel en efficiënt verdeeld worden over Europa, desnoods door slechts een kopgroep van lidstaten. Ook moeten zij hulporganisaties helpen om toegang te krijgen tot het gebied, zodat de mensenrechten

weer gewaarborgd kunnen worden. Een tweede strategie is om een systeem van 'straffen en belonen' te hanteren om structurele veranderingen te bewerkstelligen in autoritaire regimes. Zolang Belarus veel meer baat heeft bij sterke banden met Rusland dan bij hechte banden met de EU, is er in ieder geval geen prikkel om de politieke inzet van vluchtelingen te staken. Een voorbeeld van zo'n beloningssysteem wordt gehanteerd door Japan, dat helpt om infrastructuur en gezondheidszorg te verbeteren in Cambodja, en hier politieke slagkracht mee mogelijk maakt. De 'straffende' kant van dit beleid betekent in het geval van Belarus dat de sancties moeten worden verplaatst en vervolgens

verhoogd. De huidige sancties treffen vooral politieke individuen en bedrijven gerelateerd aan defensie. De EU zou haar sancties in plaats daarvan specifieker moeten richten op de sectoren waar de Belarussische economie op draait, zoals de petrochemische, staal- en houtindustrie. Alleen door het land financieel in het nauw te drijven, kan de druk om de illegale mensenhandel te stoppen groot genoeg worden.

Richting structurele verbeteringen Toch is de verwachting dat ook dit niet voldoende zal zijn en dat ligt misschien niet eens zozeer aan de strategieën zelf. Bovengenoemde opties zouden effectief kunnen zijn, onder twee voorwaarden.

Ten eerste moet een breder systeem van alternatieve diplomatie worden opgetuigd, waarin hard power (zoals militaire slagkracht) en soft power (zoals culturele en economische verwevenheid) structureel verenigd worden in effectief beleid. De EU bestaat niet zonder haar principes, maar toch dreigen deze door economische afhankelijkheid ondergesneeuwd te raken. Een systeem van straffen en belonen zoals hierboven beschreven, is hiertoe een goede aanzet. De EU moet daarnaast actief op zoek naar alternatieven voor Russisch gas om de afhankelijkheid te verminderen, in navolging van haar zojuist gepubliceerde REPowerEU strategie. Door meer in te zetten op diplomatieke onderhandeling ►

moet ze haar principes waarborgen en zo bijdragen aan een humaan vluchtelingenbeleid langs de grenzen in overeenstemming met internationaal recht.

Ten tweede is het belangrijk om in het achterhoofd te houden dat de EU niet bestaat zonder inzet van de lidstaten. Als we willen dat de EU meer doet, betekent dat dat onze eigen landen meer moeten doen. Gelukkig dringen steeds meer lidstaten erop aan dat het buitenlandbeleid van de EU niet meer op basis van unanimitéit, maar op basis van een meerderheid van de lidstaten wordt besloten. Dit is een goede eerste stap. De druk vanuit mensenrechtenorganisaties en burgerinitiatieven zou nationale regeringen verder moeten aansporen om de humanitaire crisis

tot prioriteit te maken in Brussel.

Als de EU haar strategieën effectief wil inzetten, is het dus zaak om deze voorwaarden te implementeren. Zolang de lidstaten geen gezamenlijke vuist maken, zal de situatie aan de EU-grenzen met Belarus voortduren. Vele vluchtelingen, van Syriërs tot Oekraïners, zullen hiervan het slachtoffer worden. Wanneer we echter doordrongen worden van de potentie van de EU én hiernaar handelen, zijn we tot veel in staat. ◀

Redacteur: Anne Kelder

Straatintimidatie hoort niet thuis in Nederland

De meeste vrouwen hebben nog nooit mensenhandel en prostitutie meegemaakt. Gelukkig maar! Dat betekent helaas niet dat ze nog nooit vervelende situaties op het gebied van seksualiteit hebben ondervonden. Straatintimidatie bijvoorbeeld is een onderdeel van de dagelijkse realiteit voor veel vrouwen. Maar wat is straatintimidatie nou eigenlijk, en hoe kunnen we dit het beste tegengaan?

Straatintimidatie is een verbale, non-verbale of fysieke ongewenste toenadering in de openbare ruimte. Dat betekent dus dat je op straat op een nare manier aangesproken, nagefloten, uitgescholden of zelfs aangeraakt wordt. Per persoon kan ook verschillen wat wordt gezien als intimiderend. De ene vrouw ziet nafluiten misschien als een compliment, terwijl andere vrouwen dit juist als vervelend ervaren. In een onderzoek uit 2017 in Amsterdam zei 79% van de jonge vrouwen eens last gehad te hebben van straatintimidatie. Bij onderzoeken in andere gemeentes kwamen wat lagere cijfers naar voren, maar in alle onderzoeken gaf een overgrote meerderheid van de vrouwen aan dat ze weleens waren geïntimideerd op straat.

Straatintimidatie is dus een groot

probleem voor veel vrouwen (en sporadisch voor mannen) en verschillende gemeentes probeerden recentelijk paal en perk te stellen tegen dit ongewenste gedrag. In bijvoorbeeld Amsterdam en Rotterdam is er recentelijk een verbod op naroeppen in het leven geroepen, waardoor daders nu een boete of korte celstraf riskeren. Zo'n verbod zou ook landelijk ingevoerd kunnen worden. De overheid is daar mee bezig, maar het kan nog even duren totdat deze wet daadwerkelijk nationaal ingevoerd wordt. In de strijd tegen straatintimidatie zou het enorm helpen als daders gestraft kunnen worden en dat de overheid duidelijk laat zien dat ze tegen alle vormen van intimidatie is. Toch vraag ik mij af of dit de enige oplossing is. Straatintimidatie gebeurt vaak terwijl mensen op straat langs elkaar

lopen en meestal zijn de daders vreemden. Veel mensen zouden op zo'n moment waarschijnlijk te bang zijn om de politie te bellen uit angst dat de situatie escaleert, en al wordt de politie gebeld, dan kunnen de daders zich snel uit de voeten maken. Dit is ook terug te zien in de gemeentes waar naroeppen wel strafbaar is, aangezien er tot op heden amper mensen veroordeeld zijn.

Maar wat werkt dan wel? Waarschijnlijk zou niemand zomaar toegeven iemand op straat seksueel te hebben geïntimideerd. Sommige mensen weten misschien niet eens dat ze een ander zo hebben laten voelen. Daarom is het een goed idee om jongeren op school hier meer over te leren. Ik heb zelf op school nooit educatie over straatintimidatie gekregen, en de meeste mensen in Nederland waarschijnlijk ook niet. Als we alle scholieren uitleggen dat dit een groot maatschappelijk probleem is en vrouwen hier veel ongemak door ervaren, hebben ze waarschijnlijk sneller door dat iemand op straat naroeppen niet stoer is, maar vervelend.

De vreselijke verhalen die nu naar buiten komen rondom The Voice laten zien hoe belangrijk het is om de grenzen van een ander te respecteren, en daar nooit overheen te gaan. Als we dit op jonge leeftijd al duidelijk kunnen maken wordt straatintimidatie hopelijk echt iets uit het verleden. ◀

Colofon

Hoofdredacteur:
Antrude Oudman

Redactie:
Anne Kelder
Daniël van Holten
Eliatha van de Bruinhorst
Marlies Oevermans
Marnix Koops
Tim Woertink
Yaroslava Tymts

Vormgeving:
The Concept Consigliere

PerspeX online

Viermaal per jaar verschijnt het magazine, maar als redactie schrijven we ook regelmatig voor de site. Je vindt onze artikelen op www.perspectief.nl/perspex en op de hoofdpagina van de site! Artikelen die onder meer afgelopen maanden zijn verschenen:

Opinie: macht corrumpeert (21 januari 2022)

Lisa Westerveld: "Onderwijs is voor de kwetsbaarste kinderen het meest ingewikkeld georganiseerd" (26 januari 2022)

Resultaten drugsenquête (1 februari 2022)

Opinie: Kun je als christen het scheppingsverhaal én de evolutietheorie geloven? (2 februari 2022)

Reactie: Artikel 23: kritische zelfreflectie, geen slachtofferschap (9 februari 2022)

Wat vind jij?

Als PerspeX-redactie zetten we ons in om elk kwartaal een magazine vol genuanceerde of juist uitgesproken stukken te schrijven. We houden wel van een politieke discussie en da's inmiddels niet alleen tot het magazine beperkt: we plaatsen ook regelmatig online stukken. Waar moeten we over schrijven? Laat het ons weten als we een thema op moeten pakken voor de site of in het magazine! Discussieer mee!

Mail: perspex@perspectief.nl

Instagram: [@cu_perspex](https://www.instagram.com/cu_perspex)

Wij zoeken jou!

De redactie van PerspeX zoekt versterking! Schrijf jij helder en graag? Wil je interessante mensen over actuele politieke thema's spreken, of in de pen klimmen om een onderbouwde kritische mening te geven? Stuur jouw sollicitatie naar perspex@perspectief.nl en wie weet verwelkomen we jou als nieuw lid van de redactie!

PerspeX

Hoe garanderen we veiligheid voor iedereen?

Veiligheid

Hoe veilig surf jij op het internet?

Waterstof, hoe gaat het ons helpen?

Internationale veiligheid is zelden zo actueel geweest.

Inhoud

6 Hoe veilig surf jij op het internet?

8 Critici hekelen nieuwe wet die NCTV moet gaan reguleren

10 Waterstof, hoe gaat het ons helpen?

12 Liever in Zwolle dan in Amsterdam

14 Grenzen aan veiligheid?

16 Veiligheid in de Tweede Kamer, hoe zit dat?

18 Veiligheid voor iedereen

20 Erfgoed te koop

23 In de media

Voorwoord

Arjen Breeman – Penningmeester en vicevoorzitter

“**Internationale veiligheid is zelden zo actueel geweest.**”

Deze PerspeX gaat over veiligheid, een belangrijk onderwerp in de hedendaagse nationale politiek. Zo belangrijk zelfs dat we er een halve ministerienaam voor gereserveerd hebben. Er zijn dan ook talloze onderwerpen te koppelen aan het thema ‘Veiligheid’. Sinds 24 februari 2022, de dag waarop de Russische invasie van Oekraïne begon, is de politieke kijk op veiligheid in verschillende Europese landen behoorlijk veranderd. Internationale veiligheid is zelden zo actueel geweest.

Maar ook dichterbij onze persoonlijke levenssfeer is veiligheid een groot thema. Ik denk bijvoorbeeld aan straatintimidatie, waar veel (jonge) vrouwen tegenwoordig mee te maken hebben. Gelukkig staat dat thema tegenwoordig iets vaker op de politieke agenda. Iedereen zou immers veilig over straat moeten kunnen.

Ook nieuwe technologische ontwikkelingen leiden inherent tot vragen aangaande veiligheid. Hoe wordt omgegaan met het opslaan en verwerken van persoonlijke gegevens? Welke bevoegdheden geven we aan onze inlichtingendiensten? Hoe wegen we de balans tussen privacy en veiligheid? Kortom, er is voldoende ruimte om een goed debat te voeren over veiligheid, en wat dat ons mag kosten. Binnen PerspectieF is veiligheid wellicht een wat onderbelicht thema. Ik hoop en vertrouw erop dat deze PerspeX daarin verandering kan brengen. Veel leesplezier! □

Hoofdreactioneel

Antrude Oudman - Vertrekend hoofdredacteur

“**Wie de lat hoog legt, loopt ook meer risico te struikelen.**”

Begin mei schreef Coen van de Ven in De Groene Amsterdammer een stuk over moraal in de politiek. Ik zat driftig te knikken terwijl ik het las. Zijn cynische conclusie was niet: er is geen moraal in politiek. Hij was nóg veel cynischer: politiek straft iemand met een morele standaard keihard af. Dat is ten eerste paradoxaal. We willen politici die zich moreel uitspreken, maar wie dat durft formuleert een meetlat die de eigen ondergang kan zijn. Maar het is ten tweede gevaarlijk, want het resultaat is dat politici – en bestuurders – zich niet wagen aan morele standaarden. Wie geen waarde of norm uitspreekt, hoeft immers ook niet aan die standaard te voldoen.

Aanleiding voor Van de Vens stuk was het vernietigende commentaar op Sigrid Kaag nadat was gebleken dat zij wist van het grensoverschrijdend gedrag binnen D66. Kaag werd niet alleen terecht bekritiseerd als leider van D66, maar óók – of meer nog – omdat zij juist zelf moreel leiderschap wilde uitdragen. En in dat tweede element zit een dubbele standaard. Morele standaarden zijn ideeën over wat goed en wat slecht is. Elke politicus heeft morele opvattingen. De politiek is een arena van mensen met verschillende opvattingen over wat de samenleving verrijkt en verarmt, over wat we moeten aanmoedigen en wat we moeten ontmoedigen. Dus eigenlijk is Kaag juist te prijzen omdat zij tenminste uit durfde te spreken waar elk ideeën over heeft. Los van haar rol en passiviteit bij het grensoverschrijdende gedrag, het gaat me om het principe van moraal in politiek. Want het cynische is dat een fout daardoor dubbel zo hard afgestraft zal worden. Omdat we dan extra verantwoordigd zullen hoofdschudden: en zij wilde een moreel leider zijn?

We zijn voor iets, tegen iets anders. En alleen al die ‘voor’ en die ‘tegen’ hebben nuances en mitsen en maren, en tegen de tijd dat die punten en komma’s zijn uitgesproken, is er heus geen tijd om het te hebben over grootse idealen, visies en dromen. Als je het er al over durft te hebben. Ik geef het stokje door, dit is mijn laatste hoofdreactioneel. Daarom ter besluit wil ik vragen: welke ruimte géven wij moraal in de politiek? □

Redacteur: Marnix Koops

Hoe veilig surf jij op het internet?

Wie weet jouw wachtwoord? Zit jij veilig op het internet? Om mijzelf en zo ook jullie te informeren over onze online veiligheid besloot ik mij te verdiepen in het recent verschenen boek *Ik weet je wachtwoord (2020)* van Daniel Verlaan. Verlaan is een gerenommeerde techjournalist, gespecialiseerd in de duistere kanten van het web. Zo ging hij undercover in een pedofiellenetwerk, onderzocht hij het darkweb en sprak hij met verschillende berechte hackers. In zijn boek legt hij in simpele taal uit hoe jij en ik ervoor kunnen zorgen dat we niet ten prooi vallen aan online crimi-

nelen. In dit artikel schets ik het kort het probleem en geef ik enkele cruciale tips uit het boek die ik aan de leden van Perspectief wil doorspelen. Onze wereld zal zich steeds meer achter de computer gaan afspelen, dus zorg ervoor dat jouw wachtwoorden niet op straat liggen.

Misschien herinner je het je nog: in 2018 verscheen er een filmpje op Dumpert waarin verschillende Nederlandse burgers te zien waren via hun gehackte webcam. Ook model en fotograaf Kim Feenstra was te zien in haar woonkamer, waar ze rondloopt zonder zich ervan

bewust te zijn dat ze wordt gefilmd. Ondanks de discussie of het filmpje al dan niet in scene was gezet, ontstond in mij toch lichte paniek. Dat kleine cameraatje bovenin mijn scherm zou mij zomaar kunnen filmen in mijn eigen huis. Uit voorzorg kocht ik toch een Webcam Cover, een handig schuifje die de webcam kan blokkeren als je hem niet gebruikt. Misschien een beetje paranoia. Of waren mijn zorgen terecht?

Daniel Verlaan schrikt vaak van de naïviteit en nalatigheid van de gemiddelde Nederlander omtrent zijn eigen online veiligheid. De meeste mensen ▶

denken er nooit over na of het maakt ze simpelweg niets uit wat er met hun online gegevens gebeurt. De gebruikte wachtwoorden laten vaak veel te wensen over: het meest gebruikte wachtwoord in Nederland is nog steeds '123456'... Niet gek dat Verlaan zich allereerst grote zorgen maakt om de veiligheid van wachtwoorden.

Wachtwoorden

De meeste mensen weten eigenlijk wel dat hun wachtwoorden veel te makkelijk te kraken zijn, maar nemen niet de moeite om ze te veranderen. Ook gebruiken veel Nederlanders hetzelfde wachtwoord voor meerdere accounts. Daar

ligt vooral een groot probleem. Laten we de proef op de som nemen. Ga naar de website haveibeenpwned.com en vul jouw meest gebruikte emailadres in. Gedaan? Goed, want nu kan je zien of jouw emailadres plus bijbehorend wachtwoord op straat ligt door een datalek van een bedrijf waar jij ooit een account hebt aangemaakt. Is dit het geval, dan zal ik aanraden om zo snel mogelijk bij alle accounts waar jij dat wachtwoord gebruikt een nieuw wachtwoord te kiezen.

Nu je toch een nieuw wachtwoord moet kiezen kun je gelijk een andere tip van Verlaan toepassen. Verlaan schrijft dat je voor al je accounts het beste een uniek wachtwoord kan gebruiken. Helaas leven

we in een tijd waar je voor elke bestelling of reservering gelijk een nieuw account moet aanmaken, dus alles onthouden is praktisch onmogelijk. Gelukkig is hier een oplossing voor: de Passwordmanager. Zo'n manager is een online programma (en app) waarin je al jouw wachtwoorden veilig kan opslaan, zodat je ze niet zelf hoeft te onthouden. Ikzelf gebruik Bitwarden, een app die ook komt met een handige extra functie: een random password generator. Deze generator maakt een willekeurig wachtwoord met een lengte naar keuze (minimaal 20 wordt aangeraden), die je vervolgens vanuit de app kan kopiëren als je ergens in moet loggen. ▶

Het is begrijpelijk dat dit korte stuk bij jou voor meer vragen dan antwoorden heeft gezorgd. Ik raad daarom iedereen die zich online beter wil beveiligen aan om Verlaan's boek zelf te lezen of het internet te raadplegen voor extra informatie. Het bedenken van lange en unieke wachtwoorden voor al je accounts is al een grote stap in de goede richting. Ga er een avondje voor zitten en zorg dat jij wel veilig kan twitteren over de nieuwe PerspeX! □

“**het meest gebruikte wachtwoord in Nederland is nog steeds '123456'...**”

Redacteur: Daniël van Holten

Critici hekelen nieuwe wet die NCTV moet gaan reguleren

“De Tweede Kamer buigt zich over een controversieel nieuw wetsvoorstel voor de Nationale Coördinator Terrorisbestrijding en Veiligheid (NCTV). Er waren recent twee schandalen rondom de NCTV. Daarom kijken we vanuit de redactie ook kritisch naar de nieuwe wet. We bekeken het wetsvoorstel, position papers van mensenrechtenorganisaties en de NCTV, en besprekingen door collega's uit het veiligheidsdomein en een rondetafelgesprek over de wet.”

De NCTV is een nieuwe maar belangrijke speler bij het Nederlandse veiligheidsbeleid. Ze houdt zich bezig met maatschappelijke weerstand tegen terreur, coördinatie van beleid en actie tegen terreur, crises en bescherming van politici. De organisatie is een paar jaar na 9/11 opgericht om de veiligheid te coördineren. Hiervoor doen ze onderzoek, analyses en verwerken informatie die ze zelf verwerven en vanuit de overheid krijgen.

Ophef

Recent ontstond ophef over de NCTV. De NCTV onderzoekt verschillende fenomenen zoals polarisatie en extremisme. Voor die analysefunctie was wettelijk nog niet duidelijk wat zij mag, vooral op het gebied van informatie. Coördinator NCTV wordt namelijk niet geregeld door een door de Kamers goedgekeurde wet, maar door een ambtelijk document dat de minister wijzigt en vaststelt.

Onlangs bleek ook dat de NCTV mensen online volgde voor haar informatie- en analysetaak. Volgens de NCTV volgde ze mensen om fenomenen in kaart te brengen, en volgde ze niet om de personen. Denk aan een protest en de mensen rondom een protest om te zien

waar ze zich op richten en hoe groot de kans is op verstoring en geweld. De NCTV heeft een mandaat (bevoegdheid) voor het onderzoek naar die fenomenen, maar niet voor het volgen van mensen. Door het onduidelijke kader kon de NCTV ver gaan, ook met anonieme onlineprofielen.

Daarna ontstond ophef omdat de NCTV moskeeën bezocht om radicalisering in kaart te brengen. Later bleek dat vergaander methoden van undercover geheime bezoeken in een paar gemeenten waren gebruikt. Maar het belangrijke verschil: de AIVD en politie hebben meer en betere kaders over welke bevoegdheden hoe ingezet worden, de NCTV heeft dat niet..

Wetsvoorstel

Het nieuwe wetsvoorstel is vrij kort en bespreekt slechts een deel van het onderzoeken, informatie delen en openbaren en over toezicht. Organisatie Bits of Freedom vindt toezicht een probleem in de wet. Het valt op dat de NCTV nog niet onder toezicht van het ministerie van Justitie valt, zoals de politie. Ze valt ook niet onder het toezicht van de inlichtingendiensten en dit wetsvoorstel stelt zelfs een deel van de AVG-regels buiten werking. De NCTV overtrad

de AVG al voorheen en nu krijgt ze ministeriële toestemming om van de AVG af te wijken, als het noodzakelijk en evenredig is.

De verhouding tussen NCTV en de andere veiligheidsdiensten riep al vragen op. Critici vroegen of de taak overgeheveld kan worden naar de AIVD en onder de Wet Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten kan vallen. Andere critici vroegen of het systeem van toezicht dat de AIVD heeft gebruikt kan worden, want nu is er nog steeds een vrij ruime en

onduidelijke wettelijke basis.

De kritiek op deze wet is niet mals - en terecht. Het wetsvoorstel lijkt eerdere fouten van de NCTV te corrigeren door bevoegdheden te regelen voor wat eerst niet mocht. De NCTV wordt niet ingeperkt. Een van de sprekers bij een rondetafelgesprek sprak van een 'dochter die dronken thuis komt geen stevig gesprek maar een fles drank geven'. Critici blijven betwisten of de NCTV haar analysefunctie nodig heeft en of zij niet een uitdijend

bestuursorgaan is die steeds verder gaat dan de bedoeling.

Er zijn ook positieve punten. De politie en de AIVD loven de samenwerking en de analyse die de NCTV levert. Daar zien ze wel degelijk toegevoegde waarde. De NCTV is er voor breder onderzoek dan de politie en AIVD die concrete dreigingen onderzoeken, en kan bredere fenomenen en trends onderzoeken. Samengevat: er ligt een nieuw wetsvoorstel voor de NCTV en dat is belangrijk om in de gaten te houden! □

Waarom geloof jij eigenlijk?

Iedereen gelooft wel ergens in. In God, in zichzelf of iets anders. Ergens in geloven werkt verbindend. Maar we zien ook dat geloven vaak leidt tot verwijdering. Waar geloof jij in? Geloof is wat wij onderzoeken en waar wij onszelf en anderen op bevragen. Wat anderen geloven maakt ons nieuwsgierig. Wij geloven. En omdat wij geloven, willen we steeds meer weten.

Kijk op > pthu.nl

Protestantse Theologische **Universiteit**

Inspiring wisdom

Vanuit de werkgroep Duurzaamheid:
Dennis van den Broek, Alwin Kuup,
Ellen Hensels, Andie Goeree,
Gerdine Kaptijn, Camiel Simons,
Clarissa de Ruijter, Ruben van der
Veen, Jeroen van Westen

verbranding van waterstofgas geen koolstofdioxide vrijkomt. Het is echter een misverstand dat waterstof op zichzelf een vorm van duurzame energie is. Het is een 'energiedrager' en moet geproduceerd worden. Als er een elektrische stroom door water gaat, valt het uiteen in zuurstof en waterstof, waarbij de waterstof vervolgens wordt gebruikt. Als de elektrische stroom die nodig is wordt opgewekt uit zonne-energie of windenergie spreken we van groene waterstof.

In vergelijking met aardgas is waterstof lichter waardoor het relatief minder energie oplevert dan aardgas. In de toekomst moet er drie keer zoveel waterstofgas ten

opzichte van aardgas door het aardgasnetwerk stromen bij gelijke vraag.

Gelukkig is het huidige aardgasnetwerk in Nederland volgens experts geschikt voor de transport van waterstofgas. Er is echter een investering van tussen de 200 en 300 miljoen euro nodig om het aardgasnetwerk helemaal geschikt te maken.

De uitdagingen voor het gebruik van waterstof liggen in de productie, opslag en distributie. Via innovatie is het echter mogelijk om de transitie van aardgas naar waterstofgas op gang te zetten. En dan is het de vraag: willen we ál het gas door waterstof vervangen?

Energietransitie

Er zijn vier toepassingen mogelijk voor waterstof: industrie, mobiliteit, woningen en elektriciteit. In Nederland wordt waterstof nu voornamelijk gebruikt door de industrie. Deze vraag zal alleen maar toenemen wanneer producenten als Tata Steel omschakelen naar andere productieprocessen. De vraag van de industrie zal hiermee flink toenemen en zal zwaar blijven drukken op de waterstofvoorraad. In veel gevallen zijn er echter geen groene alternatieven.

Het is onverstandig om in te zetten op waterstofauto's: het is namelijk veel minder efficiënt dan elektrische auto's. ▶

Waterstof, hoe gaat het ons helpen?

De Europese Commissie lanceert regelmatig verduurzamingsplannen in kader van Fit for 55. Dit is een pakket maatregelen waarmee onze uitstoot in 2030 met 55% verminderd moet zijn. En natuurlijk volgen wij deze ontwikkelingen als werkgroep Duurzaamheid op de voet. Recent presenteerde de Europese Commissie een conceptvoorstel waarin investeringen wel of niet als duurzaam geclassificeerd worden op basis van wetenschappelijke maatstaven. Door deze classificatie hebben bedrijven een duidelijk idee over welke economische activiteiten leiden tot een duurzame energievoorziening. De classificatie gebeurt op basis van criteria die we

hier zullen noemen, gevolgd door een beschouwing van de rol van waterstof in de energietransitie.

Zes criteria

Door gebruik te maken van data wordt een economische activiteit als groene investering geclassificeerd wanneer de activiteit voldoet aan alle zes volgende criteria. De eerste twee behandelen mitigatie en adaptatie van klimaatverandering, oftewel of de activiteit bijdraagt aan het beperken van en aanpassen aan klimaatverandering. Het derde criterium behandelt duurzaam gebruik en de bescherming van water. Daarnaast moet de activiteit bijdragen aan de transitie naar een circulaire economie. Verder moet er sprake zijn

van preventie en bestrijding van verontreiniging. Ten slotte wordt berekend of er gezorgd wordt voor bescherming en herstel van biodiversiteit en ecosystemen.

Waterstof

Een economische activiteit die in dit Europese voorstel aan deze zes criteria voldoet is het gebruik van waterstof. Als werkgroep Duurzaamheid zijn we blij met de classificatie van waterstof als groene investering en vinden wij het noodzakelijk dat Nederland investeert in deze vorm van groene energie. We leggen uit waarom.

Proces

Waterstof kan dienen als het duurzame alternatief voor aardgas omdat bij de ▶

Bij zwaarder vervoer, zoals vrachtauto's of schepen, komt waterstof eerder in beeld omdat batterijen daarvoor momenteel te groot en te zwaar zijn.

Ook voor woningen en andere gebouwen zal waterstof maar een zeer beperkte rol spelen. Een warmtepomp is efficiënter dan een HR-ketel, maar dan is het wel belangrijk dat een huis goed geïsoleerd is. Dus alleen bij slecht te isoleren woningen zou waterstof een rol kunnen spelen.

Daarnaast kan waterstof in tijden van te lage energieproductie worden omgezet in elektriciteit en zo een rol spelen in reguliere energievoorziening.

Politiek

Onlangs riepen VVD en D66 op tot een verdubbeling van de ambitie voor waterstof: naar acht gigawatt. Een van de redenen hiervoor is de oorlog in Oekraïne. Ze willen tevens windparken op zee reserveren voor deze productie. Hier laten ze echter een mooie kans liggen. We zijn namelijk in Nederland op het punt gekomen waar duurzaam geproduceerde energie de vraag kan overtreffen. Hoe verder we in de energietransitie komen, hoe vaker een productiepiek van duurzame energie zal voorkomen. Nu worden windmolens in zo'n geval stilgezet, maar in de toekomst zullen we met buffers of batterijen moeten gaan werken om extra energie op te vangen.

Wat nu als we deze overcapaciteit van energie gebruiken voor de productie van waterstof? Een deel hiervan kan worden ingezet bij de industrie en zware mobiliteit, een ander deel kan worden omgezet in elektriciteit wanneer de vraag naar energie groter is dan het aanbod.

Als werkgroep zien we veel mogelijkheden voor waterstof en vinden we dat hier groot op ingezet mag worden. Met de classificatie van de Europese Commissie zullen investeringen in waterstof aantrekkelijker worden. Het blijft echter wel belangrijk om het gebruik van deze energie per toepassing te bekijken. □

Liever in Zwolle dan in Amsterdam

“**Een tijd terug las ik een artikel waarin stond dat rechters gemiddeld 11 procent zwaarder straffen dan 20 jaar geleden, het ging hier dan vooral over gewelds- en seksuele misdrijven. Niet alleen deze delicten werden zwaarder bestraft. Maar ook vernielingen, verkeersmisdrijven en misdrijven tegen de orde en het gezag worden ook zwaarder bestraft dan vroeger. Als mogelijke verklaring voor de zwaardere straffen werd opgegeven dat rechters langzaam beginnen toe te geven aan de roep vanuit de maatschappij om strengere straffen. Niet erg verantwoord, als je het aan mij vraagt. Want hoe gezond is het dat de roep van de maatschappij doorklinkt in de rechtszaal?**

Sinds de opkomst van de sociale media is het veel makkelijker om reacties te peilen over bepaalde onderwerpen. Open Twitter bijvoorbeeld maar eens, typ je gevraagde onderwerp in en boom: meningen vanuit alle hoeken. Een mooi voorbeeld hiervan is het schandaal rondom the Voice of Holland. Je kon er simpelweg niet omheen, kranten kopten dagenlang over Ali B, Borsato en van Rietbergen, het kwam langs op het journaal en Twitter stond vol met meningen van

duizenden Nederlanders. Gevolg van deze maatschappelijke opschudding? Het OM opent een zaak. Heel goed als je het aan mij vraagt, maar wat is er gebeurd met alle soortgelijke aangiftes die jaarlijks blijven liggen? Krijgen die dan te weinig media-aandacht?

Ons huidige democratische rechtsstaat is gegrond op de Trias politica: de 3 machten - de wetgevende macht, de uitvoerende macht en de rechtsprekende macht - zijn gescheiden van elkaar, controleren elkaar maar zouden elkaar niet moeten beïnvloeden. Waar de politiek dan soms emotioneel en meeslepend kan zijn is het juist aan de rechtsprekende macht om neutraliteit en gezag uit te stralen. Want dat hebben wij immers, als democratisch land, zo bepaald met elkaar. Als langzamerhand de autoriteit en integriteit van de rechtbank beginnen te vervagen kun je jezelf afvragen of dit slechts incidenteel is of dat deze verzwaring van straffen een patroon laat zien.

De rechters in Amsterdam spannen hierin de kroon: waar in de landelijke richtlijnen staat dat je maximaal 3 maanden een celstraf kan krijgen voor een handgranaat voor de deur neerleggen, krijg je in Amsterdam 18 maanden lang een gevangenisstraf. Waarom zijn de straffen hoger in Amsterdam? De rechters willen graag een statement maken tegen het hoge aantal liquidaties en schietpartijen in de stad. Al met al: als je iemand neerschiet in Zwolle zit je minder lang vast dan wanneer je iemand neerknalt in Amsterdam... □

Grenzen aan veiligheid?

Ruim een jaar geleden werd Nederland opgeschrikt door de moord op Peter R. de Vries. De man, bevlogen in zijn werk als misdaadjournalist, werd meedogenloos door zijn hoofd geschoten. Zomaar midden op straat, op klaarlichte dag. Persoonlijk was ik nogal van slag door deze gebeurtenis. Hoe kan het dat in een land als Nederland de criminele wereld zoveel te zeggen heeft? Dat iemand die zich zijn leven lang inzet voor het bestrijden van onrecht dit met de dood moet bekopen? De gebeurtenis beroofde me van een stukje naïviteit: **blijkbaar zijn we in Nederland**

maar tot op zekere hoogte vrij. Blijkbaar is het beperkt mogelijk om voor het recht op te komen. Wanneer je buiten kaders treedt, zoals Peter R. de Vries dat schijnbaar deed, verklaar je jezelf in zekere zin vogelvrij. Is dit een samenleving waarin wij willen leven?

De moord op Peter R. de Vries is geen op zichzelf staande gebeurtenis. In 2019 werd ook Derk Wiersum, advocaat in het Marengo-proces, vermoord. Peter R. de Vries was vanaf 2019 eveneens bij het dit proces betrokken als adviseur en vertrouwenspersoon van

Nabil B., kroongetuige in het Marengo-proces. Eerder al werd de broer van Nabil B. vermoord. De genoemde moorden hadden grote impact op de maatschappij. De gebeurtenissen werden ook wel “aanslagen op de rechtsstaat” genoemd. En terecht. Als maatschappij hebben wij kaders afgesproken waarin vrijheid, rechtszekerheid en rechtsgelijkheid voor de burger centraal staan. Advocaten en misdaadjournalisten spelen een belangrijke rol in het waarborgen en bestendigen van deze kaders. Door de moorden op bovengenoemde ▶

“**Een meer fundamentele reflectie is nodig op de veiligheid in onze samenleving.**”

personen worden de principes van de rechtsstaat op grove wijze geschonden en wordt het almaar moeilijker om voor het recht op te komen. Een zorgwekkende ontwikkeling.

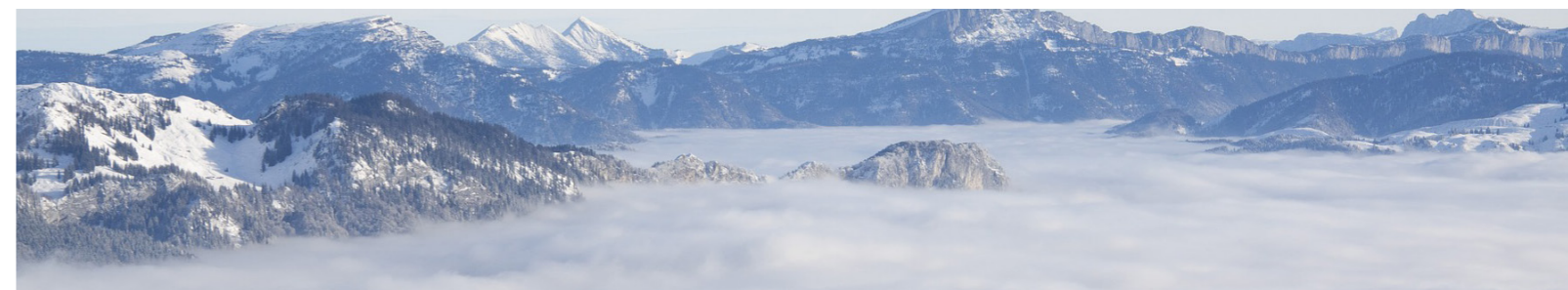
Hoe gaan we als maatschappij om met gebeurtenissen als deze? De verontwaardiging en verslagenheid na de moord op Peter R. de Vries was groot. Op zulke momenten lijken we als Nederlanders, ondanks alle verscheidenheid, toch wel wat moraal te delen. Ik maak me echter zorgen over de meer fundamentele moraal die onder deze gebeurtenissen ligt: zijn wij nog bereid te strijden voor

het recht en onze rechtsstaat? Ten tijde van de moord gingen er stemmen op in de trant van: “dat is het risico van het vak”, “hij wist dat dit hem zijn leven kon kosten”. De redenatie impliceert dat wij, als gewone burgers, vooral in onze schulp moeten kruipen willen we dergelijke risico’s mijden. Individualistische benaderingen als deze zullen uiteindelijk leiden tot een verdere teloorgang van de principes van onze rechtsstaat.

Als behoeders van de rechtsstaat worden vermoord vraagt dit mijns inziens om een radicale houding vanuit de

maatschappij. Deze houding gaat verder dan het invullen van een condoleanceregister. Een meer fundamentele reflectie is nodig op de veiligheid in onze samenleving. Ben je alleen veilig als je op de gebaande wegen wandelt, risico’s mijdt en jouw normen binnen de kaders van het ‘geaccepteerde’ vallen? Het lijkt misschien de weg van de minste weerstand, maar resulteert in samenleving waarin niet moraal, maar individualisme zegeviert.

Het verdedigen van de principes van de rechtsstaat is een taak die verder gaat dan ▶

het verbeteren van beveiliging. In onze ‘cancel-culture’ zijn we nog wel eens geneigd onze individuele normen en waarden te projecteren op de wereld om ons heen. Een oordeel is al snel geveld. Er lijkt soms weinig nuance te zijn, iets wat de rechtsstaat juist wel beoogt door bepaalde gradaties in straffen en het stimuleren van re-integratie. De rechtsstaat is er tevens op gericht de veiligheid van minderheden te waarborgen. Verder heeft iedereen het recht om voor onschuldig te worden gehouden, tenzij schuld wordt bewezen: een principe dat we in onze persoonlijke oordelen nog weleens vergeten.

Het waarborgen van een

veilig land in de toekomst begint bij onszelf, namelijk bij het onderzoeken en respecteren van de principes van de rechtsstaat. Een actieve houding ten opzichte van van onze collectieve principes kan ons behoeden voor een maatschappij waarin we meer en meer beperkt worden in ons doen en laten. Laten we met Peter spreken: “on bended knees, no way to be free”. □

“**De verontwaardiging en verslagenheid na de moord op Peter R. de Vries was groot.**”

Redacteur: Anne Kelder

Veiligheid in de Tweede Kamer, hoe zit dat?

Het lijkt steeds meer langs te komen in het nieuws: de Kamervoorzitter moet ingrijpen nadat er iets is gezegd in de Tweede Kamer wat niet door de beugel kan. Een extreem voorbeeld zagen we in januari 2022. Forum voor Democratie-Kamerlid Gideon van Meijeren riep tijdens zijn spreektijd op tot wetteloosheid. Kamervoorzitter Vera Bergkamp (D66) greep in en ontnam van Meijeren het woord. Het oproepen tot wetteloosheid is een vrij duidelijk voorbeeld van overschrijdende taal tijdens een debat, maar wie bepaalt er eigenlijk wat wel en niet gezegd mag worden in de Kamer en hoe is dat wettelijk geregeld?

De eerste vraag is makkelijk te beantwoorden: de voorzitter. Hij of zij leidt het debat en daarnaast spreken de Kamerleden die meedoen aan het debat ook enkel via de voorzitter. Dit wordt gedaan om het debat zo zakelijk mogelijk te houden. Ook is de voorzitter degene die een Kamerlid kan onderbreken in het geval van een bedreiging of een andere ongepaste opmerking. Kamerleden zijn het daar geregeld niet mee eens. Van Meijeren protesteerde fel toen voorzitter Bergkamp hem had onderbroken, waarop ze later een-op-een

in gesprek gingen over wat wel en niet mag in een debat. Kamerleden mogen natuurlijk commentaar hebben op de voorzitter, maar de wet is duidelijk in de bevoegdheden van de voorzitter.

Alle regelingen omtrent vergaderingen in de Tweede Kamer staan namelijk vast in het Reglement van de Orde. Meer precies: in artikel 8.16 staat alles wat valt onder ongeoorloofd gedrag tijdens een vergadering. Van beledigen en verstoren van de orde tot 'het instemming betuigen met of aansporen tot onwettige handelingen'. In het daaropvolgende artikel (8.17) staat dat de voorzitter een spreker het woord kan ontnemen, mits hij of zij de spreker eerst heeft gewaarschuwd en de spreker niet zijn spreekwijze of gedrag heeft veranderd.

In het geval van van Meijeren, Bergkamp had aangegeven dat het Forum voor Democratie-Kamerlid of aangifte moest doen tegen de minister of moest zwijgen. Aangifte zag het kamerlid geen brood in, maar zwijgen lukte ook niet: later in het debat bevestigde hij dat hij inderdaad opriep tot wetteloosheid. Aangezien Bergkamp hem al had gewaarschuwd, stond zij wettelijk in haar recht om van Meijeren het woord te ontnemen. □

“**wie bepaalt er eigenlijk wat wel en niet gezegd mag worden in de Kamer en hoe is dat wettelijk geregeld?**”

Redacteur: Antrude Oudman

Veiligheid voor iedereen

“

We moeten niet denken: ik ben voor veiligheid, en dan stoppen met denken. Doorbreek de kramp door terug te gaan naar uitgangspunten waarin iedereen zich herkent.

Hoe garanderen we veiligheid voor iedereen? En dan vraag ik niet om de slecht onderbouwde ‘meer politie en strengere straffen’-roep op rechts. Het gaat me om samenleven. Ik bedoel de veiligheid van een individu in een gemeenschap, het verschil tussen erbij horen of niet.

Ik moet denken aan een gesprek dat ik had met dominee Wielie Elhorst in 2019. Voor een PerspeX over ‘hete hangijzers’ ging ik in gesprek over - Elhorst souffleerde me vriendelijk - ‘Ik zeg meestal LHBTI+.’ Ik vroeg hoe hij zijn visie bijbels onderbouwde en hij gaf concrete punten, maar zei meteen dat hij had geleerd niet puur daarover te praten. Dat wordt een woordenstrijd, zei hij, je komt niet verder.

Dat zette me aan het denken. Uitgebreid onderzoek naar argumenten en onderbouwing is niet stap één. Want je graaft jezelf in, smijt alleen met voors en tegens. Wat is wél de eerste stap? Pragmatisch platslaan. Doorbreek de kramp door terug te gaan

naar uitgangspunten waarin iedereen zich herkent, los van geaardheid of gender. Naasteliefde. Seksualiteit. Maar bovenal: veiligheid. Elhorst vatte zijn betoog samen met: christenen, ongeacht hoe je denkt over LHBTI+’ers, zorg dat ze zich veilig voelen in de kerk.

Het raakte me: dat veiligheid niet vanzelfsprekend is. En dat veiligheid specifieke scheidslijnen kent in (geloofs)gemeenschappen. Kort na publicatie zei een verontwaardigde lezer: waarom hadden we zulke activistische, eenzijdige mensen geïnterviewd? Ik was verbluft. Eenzijdig? Ik wees op Elhorsts nuances en begrip voor andermans’ mening. Ik

wees op de kern: garanderen van veiligheid. ‘Alsof iemand daar tegen is,’ zei de lezer.

Toen viel het kwartje. Ja, dacht ik. Als we denken: ik ben voor veiligheid, en dan stoppen met denken vóór het tot zelfreflectie komt, snap ik dat die veiligheid maar niet tot stand komt.

Zelfreflectie

Bij vlagen duikt dat kwartje weer op. Zelfreflectie is een vaardigheid die o zo moeilijk onder de knie te krijgen is. Ik kan bijvoorbeeld foeteren over ‘de samenleving’, ‘de kerk’, ‘de politiek’ of ‘de westerse wereld’ terwijl ik deel ben van die samenleving, die kerk, dat politieke proces en die westerse wereld. Ik creëer ▶

afstand tot die abstracte boosdoener, maar dan hoor ik dus niet bij degenen die zijn benadeeld of die het moeten oplossen. Het blijven ‘anderen’. Ik heb gewoon een mening en sta dus boven het probleem. In hoeverre ga ik uit van een ‘ons’?

Zelfreflectie is pijnlijk. Ik word heel moe van de vraag: wat moeten we doen tegen het

populisme in onze democratie? Want democratie betekent dat mensen óók kunnen stemmen voor dingen waar ik tegen ben. En ja, er zijn grenzen, onze rechtsstaat is niet ongewapend. Maar we moeten niet stoppen bij de constatering: tja, mensen omarmen ‘nu eenmaal’ (rechts-) populistisch stemmen of antisemitisme, neonazisme, religieus fundamentalisme of ander extreem gedachtegoed.

Want blijkbaar zoeken mensen iets dat ze dáár vinden. Dat zegt ook iets over mijzelf, mijn waarden en mijn groep, dat het daar niet wordt gevonden. Populisme bestaat al sinds democratie bestaat, maar stop alsjeblieft niet daar met denken.. ▶

Open deuren

Laatst was ik op een avond waar een politiek heet hangijzer flinke discussie opleverde. Niemand stond te schreeuwen, maar de voors en tegens waren duidelijk aanwezig. In elk antwoord en elke vraag zat getouwtrek. Ik dacht aan het kwartje, probeerde het pragmatisch plat te slaan. Waar komt het op neer? Altijd de universele,

overkoepelende thema’s.

Vrede. Veiligheid. Rechtvaardigheid. Het lijken open deuren. Alsof iemand daar tegen is. Ja, maar wie spreekt de thema’s uit en reflecteert erop? Hoe leggen we een brug, hoe zorgen we voor veiligheid? □

“

Zelfreflectie is een vaardigheid die o zo moeilijk onder de knie te krijgen is”

Erfgoed te koop

“

De erfgoedwet is verbeterd, maar er is nog werk aan de winkel om erfgoed uit handen van de Oranjes en andere kunstbarbaren te houden.”

In Amersfoort is sinds 2021 een groot gebouw gerezen. Het staat langs de snelweg en ziet er een beetje uit als een grote blokkendoos. Dit gebouw beheert voor een groot gedeelte de Collectie Nederland en wordt daarom ook Collectie Centrum Nederland genoemd. De Collectie Nederland is een kunstcollectie die het verhaal van Nederland vertelt. Daaronder vallen belangrijke objecten zoals Het Melkmeisje, het Gezicht op Delft, maar ook meubels en andere gebruiksobjecten. In totaal zijn er 190 collecties aangesloten en dat levert rond de 7 miljoen objecten op. Door het nieuwe centrum worden objecten fysiek beschermd, mot en roest zouden ze immers weg kunnen vreten. Maar beschermt dit Centrum ook tegen de toe-eigeningsdrift van ons Koninklijk Huis?

In 2013 hebben de Oranjes hun ziel wederom verkocht aan de mammon. Onze Koninklijke Familie heeft toen namelijk een metersgroot doek van Raden Saleh verkocht aan een museum in Singapore. In principe zou daar niet zo veel mis mee hoeven zijn, privébezit is immers privébezit hoor ik juristen al tegenwerpen. In het geval van het schilderij Boschbrand van Raden Saleh blijkt dat het ingewikkelder en genuanceerder ligt rondom erfgoed en cultuurgoederen. Dit voorbeeld is exemplarisch hoe de Oranjes lange tijd met cultuurgoederen van onschatbare waarde voor de collectie van Nederland, zijn omgesprongen.

Raden Saleh was namelijk een kunstenaar uit toenmalig Nederlands-Indië en werd in Nederland financieel ondersteund door de staat. Als dank voor die financiële toelage heeft hij het metersgrote doek van de Boschbrand cadeau gedaan aan Willem III. In een begeleidende brief schrijft hij zijn dank uit en hoopt hij met dit schilderij ook weer aanspraak te kunnen maken op de rianten beurs die hem door het Ministerie van Koloniën werd verstrekt. Het doek raakt vanaf 1906 lang kwijt en wordt in 2007 teruggevonden. Na een lange noodzakelijke restauratie verruilt het doek Nederland

voor de National Gallery Singapore. Geen enkel Nederlands museum heeft dit doek aangeboden gekregen. Naar verluidt heeft het doek tussen de 3 en 5 miljoen dollar opgeleverd. Het is vreemd dat de Boschbrand het land heeft kunnen verlaten. In theorie zou cultureel erfgoed namelijk beschermd moeten worden en moeten zijn. Cultureel erfgoed is van groot belang om het verhaal van Nederland te kunnen vertellen. Aan de hand van objecten kan inzichtelijk worden gemaakt hoe Nederland is geworden tot het land dat ze nu is en wat er in de geschiedenis allemaal is gebeurd. Een kunstenaar ▶

die op voorspraak van het Ministerie van Koloniën in Nederland kunst maakt zou logischerwijs moeten horen bij het verhaal van Nederland. Om dat te beschermen zijn er verschillende wetten en regels. Belangrijke cultuurgoederen, zoals De Nachtwacht, mogen het land bijvoorbeeld niet verlaten en mogen al helemaal niet verkocht worden. In het geval van Saleh is er schimmig

genoeg een vergunning uitgegeven voor het uitvoeren van de Boschbrand, een week na de aanvraag door het museum in Singapore. Dit had nooit mogen gebeuren en vraagt dan ook om een striktere handhaving van de erfgoedwet. Als directe aanleiding van de omstrede kunstverkoop van met name de Oranjes is commissie Pechtold opgericht. Ze had als taak te

onderzoeken hoe cultureel erfgoed beter beschermd kan blijven. Dat kan door actiever in te zetten op het bestempelen van kunst tot cultureel erfgoed. Daardoor wordt het beschermd bezit en mag het niet zomaar naar het buitenland. Na deze commissie kwam de commissie Collectie Nederland onder leiding van Buma met een plan om hoe privébezit op die manier beschermd kan worden. ▶

Door in te zetten op een vernieuwd uitvoervergunningensysteem zou cultureel erfgoed beter beschermd zijn. De lijst met beschermde erfgoedobjecten is namelijk niet in lijn met de dynamische collectie van de Collectie Nederland. Het uitvoervergunningensysteem heeft als nadeel dat er totaal geen lijn meer zit in de bescherming van cultureel erfgoed. Per geval wordt dan bekeken of het object uitgevoerd mag worden. Raadzamer zou zijn om, zoals in meer zuidelijk Europese landen het geval is, wettelijke criteria vast te stellen waarop niet uitgevoerd mag worden. Op die manier wordt er een juridisch kader opgetrokken waaraan cultureel erfgoed moet voldoen, wil het wettelijk beschermd zijn. Daarmee

ontstaat er ook een lijn in de Collectie Nederland en kan de collectie evengoed dynamisch blijven.

Het gebouw in Amersfoort laat zien dat in Nederland waarde wordt gehecht aan goede omstandigheden voor kunst en cultureel erfgoed. Nu is het zaak om de objecten niet alleen fysiek te beschermen. De stappen van beide commissies hebben geholpen de erfgoedwet verder te herzien en te verbeteren, maar er is nog werk aan de winkel om erfgoed uit handen van de Oranjes en andere kunstbarbaren te houden. □

HEB JIJ OOK DE KLEINE LETTERS IN JE CONTRACT GELEZEN?

Ik adviseer je hier graag over!
Maarten - jurist • www.rmu.nu

SAMEN
WERKT
BETER

In de media

Het was een roerige zomer voor Perspectief, een nieuw bestuur is aangetreden en laat zich gelden op verschillende fronten. Ook zien we dat het verschillende leden het aandurven om voor de krant te schrijven, met nu zelf een publicatie in de Telegraaf. Aangezien de vorige editie erg lang bij de drukker lag, zien ook nog wat lente actie voorbijkomen.

- Toenmalig bestuurslid Internationaal Wouter-Jan van der Graaf schreef met BBB-beleidsmedewerker Alexander Hendriks een opiniestuk voor de Telegraaf op 8 maart 2022 met de waarschuwing te waken voor russofobie.
- Op 23 mei overhandigde de werkgroep Ontwikkelingssamenwerking namens Perspectief het manifest Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen aan Tweede Kamerlid Stieneke van der Graaf. Het manifest is mede door veel andere politieke jongerenorganisaties geschreven: over ambitieuze regelgeving om slavernij en mensenrechtenschendingen tegen te gaan.
- Het evenement 'Zichtbaar geloven' dat Perspectief met koepelorganisatie Moslim Studenten Associatie NL organiseerde op 16 mei werd door het Nederlands Dagblad belicht.
- De opvangcrisis in Ter Apel was een hot topic binnen en buiten Perspectief. Zo schreef bestuurslid lokaal en leden Evelijn Zandberg op de Perspectief-website een blog over haar bezoek in augustus. Voorzitter Jens Mostert ging met het ND in gesprek over de situatie. Op 30 augustus verscheen het interview over onder andere de onvrede over de asieldeal in de krant.
- Onze penningmeester en vice-voorzitter Arjen Breeman was te gast op 30 augustus bij het SBS-programma HLF8 om verder te praten over de ontevredenheid over het kabinetsbeleid.
- Ons bestuurslid politiek Nathan Kramer was de afgelopen twee maanden vaak te gast bij BNR Breekt als panellid, waar hij onder andere heeft gepraat over de huidige energiesituatie, de woningmarkt en Ter Apel.
- Antrude Oudman schreef een opiniestuk over de toekomst van de landbouw, waarin gepleit wordt voor een nieuw Convenant Weidegang. Dit artikel verscheen 13 september in het ND.

Colofon

Hoofdredacteur:
Marlies Oevermans

Redactie:
Anne Kelder
Daniël van Holten
Gerard Saurwalt
Nathan Kramer
Tim Woertink

Design:
Jeroen van Kooten
The Concept Consigliere

Eindredacteur:
Marnix Koops

Vertrekkend hoofdredacteur:
Antrude Oudman

PerspeX online

Viermaal per jaar verschijnt het magazine, maar als redactie schrijven we ook regelmatig voor de site. Je vindt onze artikelen op www.perspectief.nl/nl/perspex en op de hoofdpagina van de site! Artikelen die onder meer afgelopen maanden zijn verschenen:

Stikstofcrisis: samen komen tot een passende oplossing (12 juli 2022)

Bezint eer ge begint: waarom de ChristenUnie niet verdere referenda moet accepteren (3 september 2022)

Opinie: ChristenUnie blijft onverzettelijk tegenover drugs - moet PerspectiefF eerste aanzet geven voor meer maatwerk? (27 september 2022)

Opinie: Past meditatie binnen het christendom? (18 oktober 2022)

Wat vind jij?

Als PerspeX-redactie zetten we ons in om elk kwartaal een magazine vol genuanceerde of juist uitgesproken stukken te schrijven. We houden wel van een politieke discussie en da's inmiddels niet alleen tot het magazine beperkt: we plaatsen ook regelmatig online stukken. Waar moeten we over schrijven? Laat het ons weten als we een thema op moeten pakken voor de site of in het magazine! Discussieer mee!

Mail: perspex@perspectief.nu
Instagram: [@cu_perspex](https://www.instagram.com/cu_perspex)

Wat zoeken jou!

De redactie van PerspeX zoekt versterking! Schrijf jij helder en graag? Wil je interessante mensen over actuele politieke thema's spreken, of in de pen klimmen om een onderbouwde kritische mening te geven? Stuur jouw sollicitatie naar perspex@perspectief.nu en wie weet verwelkomen we jou als nieuw lid van de redactie!